

EuroMemorandum Csoport

Teljes foglalkoztatás jó munkával, erős közszolgáltatások és nemzetközi együttműködés
Demokratikus alternatívák az európai szegénységgel és bizonytalansággal szemben

EuroMemorandum 2007
2007 december

Összefoglaló

Bevezetés

1. Megnőtt kockázatok, egyensúlytalanságok és egyenlőtlenségek – A jelenlegi gazdasági és szociális problémák

- 1.1 Pénzügyi válság – Lesznek még továbbiak is?
- 1.2 Alacsony bérek, bizonytalan állások, politikai önelégültség – A makroökonómiai hanyatlás kilátásai
- 1.3 Makacs szegénység kirobbanó profitok mellett – Egyenlőtlenség a növekedésben
- 1.4 A függőség és katasztrófa fenyegetései – Energia és klímaváltozások Európában
- 1.5 Makrogazdasági kiegyensúlyozatlanságok a világgazdaságban

2. Az Európai Szociális Modell tönkretétele – A gazdasági és szociális politikák kritikája

- 2.1 A „Reform Egyezmény” – Az EU-eliték ellenreformja új borítólapon
- 2.2 Szolgáltatói irányelv a hátsó ajtón keresztül – Folytatódik a deregulálási rögeszme
- 2.3 „Rugalmas-biztonság” – Munkaerő piaci reform neoliberais egyoldalúsággal
- 2.4 Az európai érdekek és méltányosság ellen – Túl megszorító bevándorlási politika
- 2.5 Globális Európa – Fenyegető törekvések
- 2.6 Túl kevés cselekvés a szavak mögött – Klíma- és energia-politikák

3. Stabilitás, szolidaritás és együttműködés – Alternatívák a gazdasági és szociális politikákra

- 3.1 A spekuláció és pénzügyi befektetői nyomás határai – Politikák a pénzügyi válságok ellen
- 3.2 A teljes foglalkoztatás, szolidaritás és fenntarthatóság politikái
 - 3.2.1 A piacok egyeduralmának alternatívája – Erős és demokratikus közszolgáltatások
 - 3.2.2 A makrogazdasági politikai eszközök aktívabb használata
 - 3.2.3 A „rugalmas-kizsákmányolás” vége – A teljes foglalkoztatás szorgalmazása „jó munkával”
 - 3.2.4 Minimális sztemderdek és európai támogatások – Szegénységellenes politikák
 - 3.2.5 Összpontosítás az energiatakarékosságra és megújuló energiákra – Klíma- és energia-politikák
- 3.3 Méltányos kereskedelem, fejlesztési segélyezés és békés viszonyok – Az EU globális kilátásai
- 3.4 Demokratikus alkotmány az EU-nak

Ez a memorandum az „Európai Közgazdászok egy Alternatív Gazdaságpolitikáért” (EuroMemorandum Csoport) 2007 szeptember 21.-23. között, Brüsszelben tartott 13. munkaértekezletének megbeszélései alapján került megfogalmazásra.

Kapcsolat:

Włodzimierz Dymarski, Poznan (wlodzimierz.dymarski@ae.poznan.pl)
Miren Etxezarreta, Barcelona (metxezarreta@telefonica.net)
Trevor Evans, Berlin (evans@fhw-berlin.de)
Marica Frangakis, Athens (frangaki@otenet.gr)
Jörg Huffschnid, Bremen (Huffschnid@ewig.uni-bremen.de)
Anne Karras, Göttingen (annekarras@web.de)
Jacques Mazier, Paris (mazier@seg.univ-paris13.fr)
Frieder Otto Wolf, Berlin (fow@snafu.de).

Összefoglaló

Az új „Reformszerződés” elfogadása az EU számára pénzügyi válság, megnőtt gazdasági bizonytalanság és növekvő szociális egyenlőtlenség idején történik. További kockázatok merülnek fel az energia használat és klímaváltozás bizonytalan helyzete, valamint a világgazdaság halmozódó egyensúlytalanságai miatt. Az új Szerződés nem képesíti az EU-t ezeknek a problémáknak és kihívásoknak a kezelésére. Ellenkezőleg, erősíteni fogja a neoliberális politikai szerkezetet, amely hozzájárult a kritikus helyzet kialakulásához.

Jelenlegi problémák. A jelenlegi gazdasági fellendülést minden bizonnyal befolyásolni fogja a pénzügyi válságból való kilábalás. De hátráltatni fogja a bérek nem kielégítő fejlődése és a fogyasztás, valamint a közkiadások gyengesége. Folytatódott a jövedelem és gazdagság újraelosztása a szegényektől a gazdagok felé a gazdasági lassulás és hanyatlás éveiben, és folytatódni fog a gazdaság magához térésének és fellendülésének éveiben is. A szegénység nem csökkent, sőt sok esetben nőtt az általános növekedés és kirobbanó profitok legutóbbi éveiben. Az energia ellátás és fogyasztás megszokott módjának riasztó problémáit és azok káros következményeit a klímaváltozásra különbözően bizonyítja a liberalizált energiapiacok monopolizált árpolitikája és a környezeti katasztrófák száma.

Az EU politikák kritikája. Az EU nem reagál meggyőző módon ezekre a bizonytalanságokra és növekvő szociális valamint ökológiai problémákra. Az erőteljes kinyilatkoztatásokat nem követik az ennek megfelelő konkrét intézkedések, és a politikák gyakran ellenkező irányban haladnak.

– A *pénzügyi válság* tekintetében a jelenlegi erőfeszítések nem határt szabnak, hanem éppen ajtót tárnak a pénzügyi spekuláció számára. Riasztó, hogy az EU a tagállamok nyugdíjalapokat a pénzügyi befektetők belépésétől és stratégiáitól védő szabályait úgy tekintik, mint a tőke szabad áramlását akadályozó valamit, amit fel kell számolni – kitéve ezzel a nyugdíjasok jövedelmét a pénzügyi vesztségek kockázatának.

– A makrogazdasági politika perspektívája, a jelenlegi problémáknak megfelelően, egyszerűen hiányzik az EU koncepciójából és nem vállalják fel, hogy törekedjenek a valutaváltási arányok szabályozására.

– A kijelentett figyelem és nagy gondosság, amit a *közérdekű szolgáltatásokra* mint az Európai Szociális Modell lényeges pillérére fordítanak, olyan kezdeményezésekkel társul, amelyek tönkreteszik ezen szolgáltatások – egészség gondozás és szociális szolgáltatások – alapját, integrálva ezeket a belső piac és a versenyszabályok rendszerébe. Ez nyilvánvaló kísérlet azon területek visszanyerésére, amelyek elvesztek a szolgáltatási irányelvekről folyó vitákban, mikor is erős társadalmi kritikát követően ezeket kiemelték onnan. A munkaerőpiacon a jelenlegi „rugalmas-biztonság” kezdeményezésben is a dereguláció rögeszméje az uralkodó, miközben, másrésről, a bevándorlási politika túlságosan szigorú.

– A belső kereslet figyelmen kívül hagyásából eredő gazdasági problémák ellensúlyozására tett kísérletként az EU – „Globális Európa” címszóval – *agresszívabb külső stratégiába* kezdett, hogy piacokat nyisson és piaci részesedést nyerjen a világban. E célra a fő eszközök a kétoldalú szabadkereskedelmi és beruházási egyezmények, valamint a fejlődő országokkal kötött Gazdasági Együttműködési Egyezmények neoliberális újraformálása. Az Unió ahelyett, hogy az USA agresszív modelljével szemben vonzó alternatíva kiépítésére összpontosítana, fegyveres erőinek kiépítésével megpróbálja alátámasztani annak erősödő ambícióit a világon.

– Az *energia- és klíma-politikában* a szavak és tettek közötti ellentmondás különösen nyilvánvaló. Sem az energia monopóliumok árpolitikáját súlyosan támadó szónoklatokat, sem az európai energia fogyasztási módozat megváltoztatására kinyilvánított ígéretet nem követte semmiféle konkrét intézkedés. Az energia politikát még mindig a szabad piacok elmélete és a monopolisztikus viselkedés uralja. A jelenlegi fenntarthatatlan fosszilis energiaellátás korszak helyettesítésére az EU folytatja a nukleáris megoldás fontolgatását, ami egy másik fenntarthatatlan módozat.

Javaslatok alternatívákra

Az EU **pénzügyi válságának leküzdésére és a pénzügyi stabilitásának elérésére** a pénzügyi spekuláció elleni azonnali intézkedéseket kombinálni kell olyan lépésekkel, melyek a pénzügyi rendszereket stabilizálják Európában és visszaillesztik azokat egy összefüggő európai fejlesztés stratégiái közé.

– A **pénzügyi spekuláció** ellen átláthatósági követelményeket kell állítani, a korlátozott tőkeáttétel, az értékpapírra való átváltás és a kölcsön-csomagokkal való kereskedés csak akkor legyen megengedett, ha azt felügyeleti hatóságok kifejezetten jóváhagyják. A rövid-távú tőkenyereségek magasabb adóztatása, a részvények és valuta tranzakciók megadóztatása szolgálnak erre a célra. A nyugdíj alapok és életbiztosítások befektetését árfolyam-fedezeti alapokba vagy más kockázatos pénzügyi eszközökbe meg kell tiltani.

– A **vállalatok és alkalmazottak védelmére a pénzügyi befektetők káros akcióival szemben** az ilyen befektetők szavazati joga legyen a részvények tulajdonlásának minimális időtartamához kötve és erősíteni kell az alkalmazottak vétó jogait az érdekeiket sértő döntések ellen. Még hosszabb távlatban, a jövedelem letről fel történő újraelosztásának trendjét és a nyugdíjrendszerek tőkepiacra alapozását meg kell állítani és vissza kell fordítani, mert ezek a trendek egyre inkább pénzügy-vezérelt és bizonytalan kifejeletnek a gyökerét képezik.

Az EU **aktívabb makrogazdasági politikával** elő kellene mozdítsa a több és jobb foglalkoztatást, valamint a fenntartható fejlődést az EU-ban. Ez irányú intézkedések a köz-beruházási programok nemzeti és EU szinten – szállítási rendszerek újjáépítése, energia ellátás, szociális lakás ellátás, városrendezés és más hasonlók – valamint az egyéni munkaidő csökkentés különböző formáinak kezdeményezése. Ugyancsak kezdeményezni kell az euró átváltási arányának ellenőrzését az amerikai dollárral és a kínai valutával szemben, ebből a célból törekedni kell több nemzetközi monetáris együttműködésre.

A **közszolgáltatásokat** – „általános érdekű szolgáltatásokat” – el kell ismerni, nem csak szavakban, hanem a megfelelő politikákon keresztül is, mint az Európai Szociális Modell központi elemét, amely a szolidaritáson és a méltányosságon alapszik. A közszolgáltatásokkal való ellátást a liberalizált szektorokban erősíteni és biztosítani kell, ahol pedig különösen nehézé válik, ott közvetlen társadalmi felügyeletet kell előírni, beleértve a társadalmi tulajdonlás és adminisztráció új formáit is. Valamennyi közszolgáltatást a belső piaci és verseny szabályok alóli kivételként kell kezelni – még akkor is, ha azoknak gazdasági jellege van. Ezeknek a közszolgáltatásoknak európai dimenziója leginkább a minimum sztenderdek felfelé történő igazításával, a határon átnyúló régiók együttműködésével, valamint közös kutatási és nevelési projektekkel szolgálható.

Különleges hangsúlyt kell fektetni a **szegénységellenes politikákra**. A szegénység megszüntetése a prioritási lista élére kell kerüljön a Reformmegyezményben. E célkitűzési törekvésben az EU-nak sürgetnie kell, hogy a tagállamok akciótervet fogadjanak el (minimál bér, gyermek támogatás stb.). Ugyanakkor az EU-nak támogatnia kell az ilyen nemzeti intézkedéseket európai átutalásokkal.

A **klíma- és energiapolitika** aktívabb kell legyen, konkrét intézkedéseket kell tenni, hogy megvalósítsa az uralkodó fosszilis rendszer átállását egy fenntartható korszakra, amely az energiatakarékosságon, valamint a megújuló energiaforrások fejlesztésén és használatán alapszik.

Külpolitikájában az EU-nak el kell fogadnia elsődleges célként, hogy alapvető átmenetet kell szorgalmazni egy kiegyensúlyozott és méltányos globális fejlődési modell felé. Konkrétan, az igazságos együttműködési és fejlesztési kereskedelmi programhoz kell vezessen. A fejlődő országokkal való viszonylatokban ez olyan kereskedelmi viszonyokat foglal magába, amely a nem-kölcsönösségen alapul, és segíti az emberi jogoknak, valamint a környezeti és szociális fenntarthatóság sztenderdjeinek érvényesülését. A fejlődő országokkal való viszonyában az EU-nak hozzá kell járulnia a súlyos egyensúlytalanságok csökkentéséhez, hosszabb előrettekintésben pedig célul kitűzni a folyószámlák egyensúlyát és közösen kezelt valutaváltási arányokat, amelyek támogatják az egyensúlyt. Az ilyen politikában nincs helye a katonai erővel történő fenyegetésnek.

Bevezetés

Az európai intézmények szerint 2007 a gazdasági és politikai haladás éve volt. A gazdaság viszonylag gyorsan nőtt és a foglalkoztatottság is bővült. Olyan problémák mint a klímaváltozás és a pénzügyi válság kitüntetett fontosságú témái voltak a csúcstalálkozóknak. Azonban mindent háttérbe szorított a „Reformmegyezmény”-ről folytatott vita, és ennek az egyezménynek az októberi elfogadása minden más eseményt felülmúlt, úgy ünnepezték mint az EU hosszan fennálló válságának meghatározó végét.

Ez a nézet messze esik a valóságtól. A „Reformszerződés” elfogadása pénzügyi válság, megnőtt gazdasági bizonytalanság és növekvő szociális egyenlőtlenség idején történik. További kockázatok merülnek fel a az energia használat és klímaváltozás bizonytalan helyzete, valamint a világgazdaság halmozódó egyensúlytalanságai miatt. Az új Szerződés nem képesíti az EU-t ezeknek a problémáknak és kihívásoknak a kezelésére. Ellenkezőleg, erősíteni fogja a neoliberais politikai szerkezetet, amely hozzájárult a kritikus helyzet kialakulásához.

Ebben a memorandumban előadjuk nézetünket, ami alapvetően különbözik az EU Bizottság és a legtöbb kormány nézetétől. Az első részben röviden rávilágítunk a legégetőbb gazdasági, szociális és ökológiai problémákra Európában, a második részben kritizáljuk a megrögzött liberalizációs és deregulációs politikákat, a fenntartható fejlődést előmozdító aktív makrogazdasági politikák semmibe vételét az EU részéről, a törekvést, hogy a belső hiányosságokat agresszívabb kereskedelmi és befektetési politikák kifejlesztésével ellensúlyozzák, valamint, hogy az EU erősebb globális pozícióját egyre inkább a katonai erő fokozásával támasszák alá. Ezt javaslatok követik alapos gazdasági és szociálpolitikai fordulatra, alternatív politikákra a pénzügyi piacokon, makrogazdasági ösztönző, szegénységellenes és fenntartható politikákra, valamint külgazdasági kapcsolatokra, amelyeket a békés együttműködés, korrekt kereskedelem és hatékony fejlesztési segítség alapelve vezérel.

A memorandumot az európai gazdasági és szociális politikák tudományos kritikai tárgyalásához való hozzájárulásnak tekintjük. Egyben úgy tekintjük, mint támogatást a politikai és szociális mozgalmak számára, amelyek küzdenek az ellen, hogy a világ az egyetemes verseny és a határtalan profit neoliberális imperatívuszának alárendeltjévé váljék. Ugyancsak alapvető elemeket és sarokpilléreket kell szolgáltatnia egy alternatív, korrektebb és fenntartható európai rendhez és globális fejlődéshez.

1. rész

Megnőtt kockázatok, egyensúlytalanságok és egyenlőtlenségek – A jelenlegi gazdasági és szociális problémák

Az EU Bizottság hivatalos nyilatkozatai szerint az erőteljes gazdasági fellendülést csak nagyon kevéssé befolyásolja a pénzügyi válság és folytatódni fog a következő évben is. Több és jobb állásokat fog hozni, tovább javítja a gazdaság erejét és a szociális jólétet az EU-ban.

Kritizálja ezeket az állításokat nem csak azért, mert túlzottan optimisták a makrogazdasági kilátásokat illetően az EU-ban, hanem mert teljesen figyelmen kívül hagyják az egyre mélyülő szociális és ökológiai problémákat, amelyek megtörténtek az elmúlt években és folytatódnak a jelenlegi fellendülés idején is. Túl a még mindig kiszámíthatatlan kockázatokon, amiket a pénzügyi válság, a makrogazdasági fejlődés és foglalkoztatás jelent, a makacs regionális különbségeken mi úgy látjuk, hogy a szegénység nemhogy csökkent volna, hanem sok esetben még nőtt is, a foglalkoztatás bizonytalanság általános trend az ökológiailag felelős energiaellátás nem halad előre és a klímaváltozás növekvő fenyegetést létesített Európa számára is. Az EU egyáltalán nincs biztonságban a világgazdaság növekvő egyensúlytalanságától és súlyos hatása lesz annak, hogy ezen problémákra nem próbálnak megoldást találni.

1.1 Pénzügyi válság – Lesznek még továbbiak is?

2007 szeptemberében Britannia meglátta az első bank-összeomlást 1866 óta. Bár az azonnali válság folytatódott a Bank of England beavatkozása során is az esemény feltárta a jelenlegi globális pénzügyi rendszer törékenységét és megmaradt a jövőbeli fejlemények bizonytalansága.

A jelenleg pénzügyi zavaroknak a háttérben a befektethető források általános bősége áll. Ezt gyakran magyarázzák a **felesleges likviditás** létével, de észre kell venni, hogy mind monetáris, mind reál-tényezők is rejlenek mögötte. A csúcstechnológiai egyenleg fellendülésének 2000/2001-ben

bekövetkezett összeomlása után az US Federal Reserve (Amerikai Szövetségi Bank) ismételt csökkentette irányadó kamatát a 2001-es kezdeti 6,5%-ról 2003-ra 1%-ra. Ez lehetővé tette a bankok és társaságok számára, hogy pénzügyi nyomás alatt refinanszírozzák saját magukat könnyű feltételekkel. Ugyanakkor a társasági profit általában magas szintje és a jövedelem növekvő mértékben egyenlőtlen elosztása állandóan ösztönözte a nagy mértékű megtakarításokat. Következésképpen a kamatlábak és a hozamok számos pénzügyi követelés típusnál alacsonyok voltak.

Számos bank és más pénzügyi intézmény, nem akarván elviselni az alacsony megtérüléseket, **áttételezései** növelésével reagált a helyzetre, azaz kölcsönöket bocsátanak ki, kiterjedtebb pozíciók finanszírozására pénzügyi vagyontételek széles skálájában: ilyen áttételezések gyakran eredményeznek magasabb megtérülést egy portfólióban, de sokkal nagyobb kockázatot rejtnek magukban. Sok pénzügyi befektető, elsősorban nyugdíjalapok, szabályozása megköveteli az áttételezések mellőzését, de ezeket a megszorításokat úgy kerülik meg, hogy befektetnek más intézményekbe, pl. részvénytársaságokba és árfolyam fedezeti alapokba, amelyek kiterjedten használják az áttételezést. Tendenciájában ez gyengítette elszámolásuk mindkét oldalát – az általuk kezelt vagyontételek kockázatosabb és sokkal ingatagabb a megtérülés, ennek megfelelően a felelősségvállalásuk kevésbé biztonságos és nagyobb kockázatnak teszi ki a befektetőit, hitelezőit és betéteseit. A vonatkozó fejlemények keverékének eredménye: a **szervi kockázat** növekedése. A jutalékos ügynökségek, amelyekről elvárják, hogy a pénzügyi követelést vásárlókat tájékoztassák a szóban forgó ügylet kockázati szintjéről, komoly érdek ütközéseknek vannak kitéve. Ezeket a részvények kibocsátói fizetik, de az utóbbi években profitjuk több mint fele az efféle innovatív ügyletek jutalékából származik.

Egy egyre **törékenyebb** pénzügyi rendszerben, ahogy múlik az idő, úgy nő az összeomlás valószínűsége, bár nem mindig lehetséges előre megjósolni, hogy melyik vagyontételegre lesz hatással és mikor. A származékos jelzálogkölcsönök finanszírozásában Amerikában kitört zavar esetében, olyan jelzálogkölcsönök kerültek meghitelezésre kevésbé hitelképes, rendszerint alacsony jövedelmű háztartások részére, amelyek kamata 3-4%-kal magasabb a normál jelzálognál. Amerika számos régiójában a munkaerőpiac kényszerítő hatására és az emelkedő kamatlábak miatt a kölcsönvevők közül sokan nem tudták fizetni a törlesztő részleteket. Következésképpen a roppant összetett pénzügyi ügyletek, melyek által a jelzálogkölcsönt finanszírozták elvesztették értékük nagy részét.

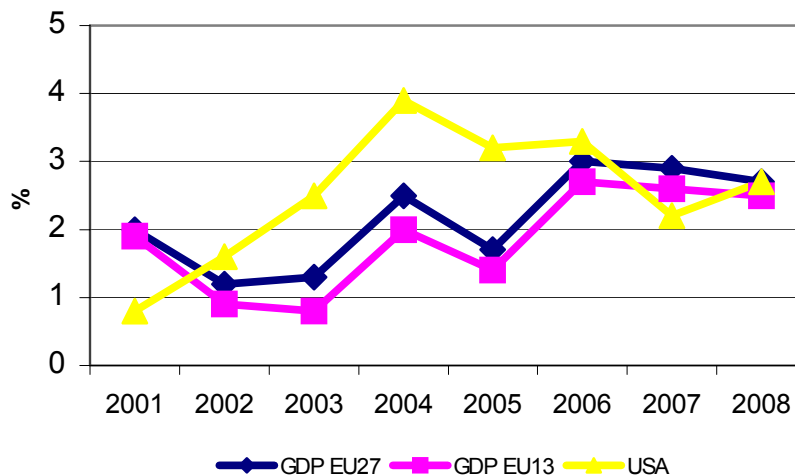
A követelések széleskörű megoszlása a globális pénzügyi hálózatokban azt jelentette, hogy nem könnyű azonosítani, mely bankok és más intézmények szenvedtek el veszteségeket és milyen mértékben. Ez nagyban növelte a **bizonytalanságot** a pénzügyi rendszeren belül. 2007 júliusában két, vezető New York-i beruházási bank, a Bear Stearns által tulajdonolt árfolyam fedezeti alap fizetéseképtelenné vált jelzálogalapú részvényeitől való nagymértékű függősége miatt. Röviddel ezt követően két német lakossági bank, az IKB és a SachsenLB, mutatott ki jelentős veszteségeket amerikai másodlagos vagyonaiban, ami szükségessé tette, hogy a német rendszer más bankjai refinanszírozzák őket. Az ilyen események **járványszerű** folyamatot indítanak el, amelyben más árfolyam-fedezeti alapoknak és mostantól kezdve azoknak bankoknak és más pénzügyi intézményeknek a pozíciója is kérdésessé válik, amelyek akár árfolyam-fedezeti alapokba, akár másodlagos vagyonokba fektettek be. Néhány jelzálogkölcsön finanszírozására szolgáló részvény kibocsátása rövid távú volt, és ezek a rövid távú pozíciók nem a továbbgörgethetőek, miután a befektetők megriadtak a válság kifejlődésétől. A jelzálog alapú részvénybirtokosok így a bankokhoz fordultak mentő refinanszírozásért és ez is növelte a gyanút a bankok függőségét illetően.

Augusztus elejére komoly válság alakult ki a **pénzpiacokon** és az Atlanti Óceán mindkét oldalának bankközi piacán, ez pedig kiterjedt pénzügyi kényszerrel fenyegetett mivel mindkét piac a pénzügyi rendszer működésére centralizált. Szembesülve ezekkel a növekvő fenyegetésekkel, mind az ECB (Európai Központi Bank), mind amerikai megfelelője, a Federal Reserve, nagy mennyiségű készpénzt injektált a bankközi piacba és világossá tette, hogy eltökélt a pénzügyi feszültségek kialakulásának megakadályozásában. Az adott helyzetben ez kétségtelenül szükséges lépés volt. Azonban a **hatóságok** szerepe legalábbis két vonatkozásban nyitott kérdés maradt. Először: bár azonnal reagáltak a válság kialakulásakor, de keveset vagy éppen semmit sem tettek, hogy a főbb pénzügyi szereplők megelőzzék a növekvően kockázatos pozíciók felé való elmozdulást. Másodszor: az EU két kulcs-hatósága, az ECB és a Bank of England (az Angol Bank) teljesen ellentétes és következtelen taktikát követett. Míg az ECB pénzt pumpált az eurózóna pénzpiacába, az Angol Bank kezdetben megpróbálta korlátozni a közbeavatkozását azon az alapon, hogy az a bankokat további túlságos kockázattal bátoríthatja. Bár az Angol Bank kénytelen volt megváltoztatni álláspontját és megmenteni a Northern Rock-ot, de az eredeti hiba, hogy két európai kulcs-hatósága elmulasztotta koordinálni a beavatkozását, nem sok jóval kecsegtet a jövőt illetően.

1.2 Alacsony bérek, bizonytalan állások, politikai önelégültség – A makroökonomiai hanyatlás kilátásai

A jelenlegi pénzügyi válságnak negatív hatása van az EU makrogazdasági fejlődésre, az előrebecsléseket általában lefelé kellett kiigazítani. Hogy ez a hatás mekkora, az bizonytalan. Minden esetre az üzleti ciklus viszonylag kedvező fellendülése véget ért és egy új lassulás a küszöbön áll.

1. ábra: aktuális és becsült növekedési arányok EU27, EU 13 és USA

Forrás: European Economy 7/2007, T. 1.1 and 2.2; Statistical Annex, Spring 2007, T. 10.

Növekedés. 2006-ban az EU27 növekedése átlagosan 3%-os volt. Ez volt a legmagasabb GDP növekedési arány az elmúlt hat évben (1. ábra). A 2001-es visszaesés és a 2002-ben történt lassú kilábalás után a gazdasági növekedés csúcsra jutott és – egy rövid 2005-ös megszakítás után 2006-ban, 2007 első felében tetőfokára hágott. 2006-ban, csakúgy mint az azt megelőző években az export és a beruházások képezték a hajtóerőt, míg a közkiadások és lakossági fogyasztás elmaradt ezek mögött. (lásd 1.1 táblázat)

1.1 táblázat: a makrogazdaság fejlődése az EU-ban

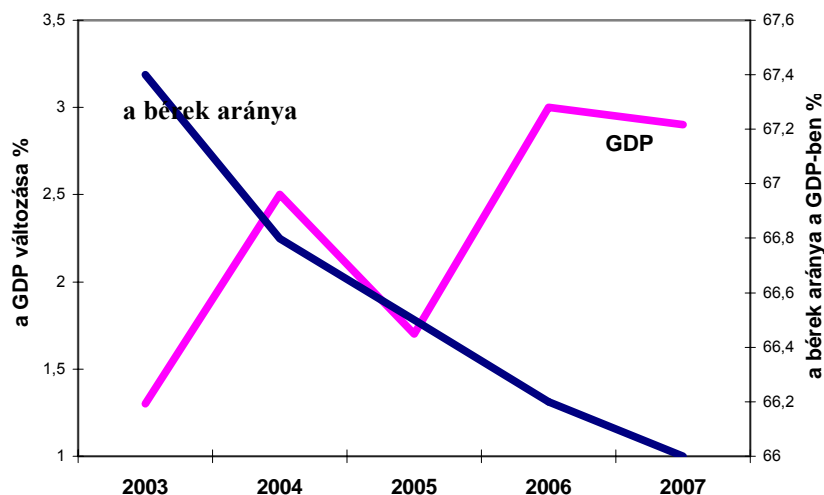
EU 27						
Éves növekedési arány %-ban	2003	2004	2005	2006	2007	átlag
GDP	1,3	2,5	1,8	3,0	2,9	2,3
Lakossági fogyasztás	1,7	2,2	1,7	2,2	2,3	2,0
Összes beruházás	1,1	3,2	3,0	5,9	5,6	3,8
Kormányzati kiadás	2,2	1,5	1,7	2,0	2,0	1,9
Export	1,8	7,2	5,3	9,2	7,0	6,1
Imports	3,4	7,4	5,8	9,1	7,2	6,6
Bérek aránya a GDP-ben % (EU25)	67,4	66,8	66,5	66,2	66,0	66,6
Folyó egyenleg a GDP %-ban	0,1	0,4	-0,3	-0,7	-0,8	-0,3
eurózóna						
GDP	0,8	2,0	1,5	2,8	2,6	1,9
Lakossági fogyasztás	1,2	1,6	1,5	1,8	1,7	1,6
Összes beruházás	1,1	2,2	2,7	4,8	4,7	3,3
Kormányzati kiadás	1,8	1,3	1,4	1,9	2,0	1,7
Export	1,1	6,9	4,2	8,2	6,7	5,4
Import	3,1	6,7	5,2	7,7	6,7	5,9
Bérek aránya a GDP-ben %	65,5	65,0	64,7	64,2	63,9	64,7
Folyó egyenleg a GDP %-ban	0,5	1,0	0,2	-0,1	0,0	0,3

Forrás: European Economy, Economic Forecasts, Spring and Autumn 2007.

A fentiek a kormány meglehetősen tétlenségét tükrözi, azaz tény, hogy a kedvező általános fejlődés következményeként előállt kedvező költségvetési pozíció ellenére a kormányok és az EU fenntartotta a megszorító fiskális kurzust és nem elégített ki olyan igényeket, mint a szociális infrastruktúra megújítása, az oktatás fellendítése és a társadalom hátrányos helyzetű tagjai szociális helyzetének javítása.

A lakossági fogyasztás folytatódó gyengesége annak a figyelemre méltó ténynek tudható be, hogy a hosszú távú letről feljövedelemelosztás folyamatos fellendülésben van (lásd 2. ábra).

2. ábra GDP és bérek aránya az EU27-ben 2003-2007 között

A bérfelvezetés és a kormány aktivitásának hiányai negatív hatással lesznek a makrogazdasági fejlődésre a közeli jövőben.

A Bizottság 2007 novemberében publikált előrebecslései megerősítik az EU gazdasági növekedésének hanyatlását egészében és az euróövezetben mind 2007-ben, mind 2008-ban, kevés ország kivételével. A globális pénzpiacok zavarossága ennek a lassulásnak a számlájára írható.

Foglalkoztatás. 2002 óta lassú növekedés van a foglalkoztatásban és az EU27-ben fokozatosan csökken a munkanélküliség. Ennek a jelentősége a gazdasági növekedésre azonban nem egyértelmű, mivel tudott, hogy az időszakos és a részmunkaidős foglalkoztatás (az összes foglalkoztatásban) folyamatosan nő, és hogy a munkanélküliség különösen a munkaerőpiac bizonyos szegmenseit sújtja, nevezetesen a fiatal (15-24 éves) nőket és a hosszan (egy éven túl) munkanélkülieket, ahol nem történt javulás (1.2 táblázat). Sok ember, akinek nincs állása, nem jelenik meg semelyik munkanélküli statisztikában.

1.2 táblázat: foglalkoztatási jelzőszámok EU27-ben, 2002-2006

	2002	2003	2004	2005	2006
Foglalkoztatás bővülés (%) Nemzeti elszámolások	0.3	0.4	0.8	1.0	1.6
Időszakos foglalkoztatás (összes foglalkoztatás %-ában)	12.4	12.5	13.1	13.9	14.3
Részmunkaidős foglalkoztatás (összes foglalkoztatás %-ában)	15.6	16.0	16.7	17.1	17.4
Munkanélküliség (munkaerő %-ában)	8.8	9.0	9.0	8.7	7.9
Fiatal (15-24) munkanélküli (az összes 15-24 éves korosztály %-ában)	17.9	18.3	18.8	18.7	17.4
Női munkanélküliség (az összes nő %-ában)	10.0	10.0	10.1	9.7	8.8
Tartós munkanélküliség (a teljes munkanélküliség %-ában)	45.2	45.7	44.9	46.0	45.7

Forrás: European Economy 7/2007, EU Labour Developments, p.p.201 & 202.

1.3 Makacs szegénység kirobbanó profitok mellett – Egyenlőtlenség a növekedésben

A legutóbbi szegénységről szóló adatok (2005-ösök) az EU-ban azt mutatják, hogy a helyzet általában nem javult, sok esetben romlott. Az 1990-es évek végére az EU15 szegénységi aránya csökkent, az 1995 évi 18%-ról a 2000 évi 15%-ra. Ezután néhány évig állandó értéken maradt, a szegénységi arány egy százalékponttal 16%-ra nőtt 2004-ben és maradt 2005-ben (1.3 táblázat).

1.3 táblázat: szegénységi arányok az EU-ban, %-ban, 2005

	EU2 5	EU15	EU10	Legnagyobb érték	Legkisebb érték
Összes korcsoport	16	16	17	Lengyelország, Litvánia(21), Görögország, Írország(20), Spanyolország, Portugália, Lettország (19)	Svédország (9), Cseh Köztársaság (10)
Felnőttek (16-64 éves korcsoport)	14	14	17	Lengyelország (21) Litvánia (19)	Svédország (9)
- Nők (16-64 éves korcsoport)	15	15	17	Lengyelország (20) Litvánia (19)	Svédország (9)
Férfiak (16-64 éves korcsoport)	14	13	18	Lengyelország (22) Litvánia (20)	Cseh Köztársaság, Svéd- ország (9),
Gyermekek (16 év alattiak)	19	18	24	Lengyelország (29) Litvánia (27)	Svédország (8), Dánia, Finnország(10)
Idősek (65 év felett)	19	20	9	Ciprus(51), Írország(33), Spanyolország(29)	Cseh Köztársaság, Magyar- ország(6), Hollandia(5)
Alkalmazottak (16 év felett, önfoglalkoztatókkal együtt)	8	7	10	Lengyelország(14), Görög- ország (13), Portugália (12)	Cseh Köztársaság (3), Finnország (4), Dánia (5)
Munkanélküliek (16 év felett)	40	37	47	Litvánia (63), Észtország (60), Lettország (59),Cseh Köztársaság (51), Egyesült Királyság (50)	Szlovénia (25), Dánia, Svédország (26), Hollandia (27)
Háztartás eltartott gyermek nélkül	15	15	12	Ciprus (27), Lettország (20), Írország	Cseh Köztársaság (7), Szlovákia, Hollandia, Luxemburg (8)
Háztartás eltartott gyermekkel	17	16	21	Lengyelország (25), Litvánia (23), Olaszország (22)	Svédország (8), Finnország, Dánia (9)
Háztartás két felnőttel és három vagy több gyermekkel	24	22	37	Lengyelország, (45), Lett- ország (39), Portugália, Spanyolország (36),	Svédország (9), Finnország (12), Németország (13)
Egyedülálló szülő eltartott gyermekkel	32	32	37	Málta (49), Litvánia (48), Írország (45), Görögország (44)	Svédország (18), Dánia (21), Szlovénia(22), Finnország (20),

Forrás: Eurostat-Database (November 2007).

Nagy szegénységi kockázat: gyermek, idős kor, munkanélüliség: míg a felnőtt korúak szegénységi rátája az EU25-ben 14%, a gyermekek, a sok gyermekes háztartások és az időskorúak a népességnek olyan csoportjaihoz tartoznak, amelyek különösen ki vannak téve az szegénység veszélyének. Az EU25-ben a 16 év alatti gyermekek közel egy ötöde szegény háztartásban él, Lengyelországban, Litvániában, Spanyolországban és Olaszországban minden negyedik gyermek szegénységben él. A gyermekes háztartások is inkább jobban kitettek a szegénységnek mint a gyermektelenek (a szegénységi ráta 17% ill. 15%). Különösen riasztó a helyzet Lengyelországban és Litvániában, ahol a legtöbb népesség csoport szegénységi rátája a legmagasabb az EU-ban.

Az idős korúak (65 éves és idősebb) átlagos szegénységi rátása 19%. Cipruson minden második ilyen korú embert sújt a szegénység. Ezzel szemben az időskorúak szegénységi rátája a Cseh Köztársaságban, Hollandiában, Magyarországon, Lengyelországban, Szlovákiában és Luxemburgban 10% alatt van. A munkanélküliekhez hasonlóan az idősebb emberek szegénységének fokozott veszélyét keresetük elvesztése okozza.

A legnagyobb mértékű szegénység a munkanélküliek között található. EU25 szerte általában a munkanélküliek kétötöde szegény. A 10 új tagállamban ez az arány drámaian emelkedet a 2003 évi 38%-ról a 2005 évi 47%-ra.

Dolgozó szegények. Az emberek száma, akik foglalkoztatottságuk ellenére szegények mintegy 14 millió, majdnem kétszer annyi mint a munkanélküli szegény embereké (kb. 7 millió). Nyilvánvaló, hogy az egyre gyakoribb bizonytalan foglalkoztatási feltételek növelik a szegénység veszélyét. Például a munkaszerződés típusa jelentős különbséget okoz, mert a határozott idejű szerződéses alkalmazottak szegénységi rátája háromszor olyan magas mint az állandó (határozatlan idejű) munkaszerződéseseké (az előbbieké 11%, az utóbbiaké 4% az EU15-ben), és 16%-os a szegénységi rátát mutató önfoglalkoztatók csoportja is kitétt a szegénységnek, annak ellenére, hogy teljes munkaidőjű az elfoglaltságuk. (Európai Bizottság 2005b: 193).

Növekvő gazdagság. A szegénység botrányos mértékben nőtt az EU-ban, lényegesen nőtt az EU-ban a gazdagság koncentrációja is. Míg az Eurostat számos adatot publikál a szegénységre vonatkozóan, az európai gazdagság eloszlására nem található adat, így a Merrill Lynch és Cap Gemini (2007) statisztikáira kell hivatkoznunk. A Világ Gazdagság Beszámoló (World Wealth Report) 2007 szerint a \$ milliomosok és más gazdag emberek – un. magas nettó értékű egyének (HNWI) – száma Európában állandóan nőtt az utóbbi években és 2006-ban elérte a 2,9 milliót. Ugyanebben az időszakban ezen egyéneknek a gazdagsága még ennél is gyorsabban nőtt, ami azt jelenti, hogy a gazdag még gazdagabb lett, azaz a jövedelmi skála legtetőjének a jövedelem koncentrációja nőtt. Az európai népesség ezen 0,6%-ának pénzügyi vagyona 2006-ban 10,1 trillió dollárra nőtt, ez megfelel az összes európai pénzügyi befektető által kezelt pénzvagyonok kétharmadának (\$ 15,6trillió 2005-ben, International Financial Services 2006 5)

1.4 A függőség és katasztrófa fenyegetései – Energia és klíma változások Európában

Energia. Az egész világot tekintve Európa az egyik fő energia fogyasztási terület anélkül, hogy az energia igényének megfelelő energia mennyiséget saját forrásból biztosítani tudná. Az uralkodó energiarendszer szerint, amely a fosszilis energiaforrásokon – elsősorban olaj (és gáz)¹ – alapszik, az európai területnek tartós energia ellátási deficitje van (lásd 1.4 táblázat). A deficitet jelenleg kis számú kereskedelmi partnertől (Oroszország, Algéria, Norvégia) importálva fedezik, ez egyoldalú függő helyzetet idézhet elő, különös tekintettel a hozzáférhető olaj és gáz előre látható szükségére.

1.4 táblázat: Energia fogyasztás és (nettó) import az EU-ban

	Fogyasztás millió tonna olaj egyenérték (2005)	Import millió tonna (2005)	Függőségi arány, % (2005)	Fogyasztás 2007		
				Ipar mio t	Közlekedés mio t	Egy főre jutó kg
EU 25	1.637,2	949,7	56,2 %	313,0	354,9	2.470
Németország	324,2	212,6	65,1 %	56,1	62,0	2.640
Spanyolország	139,5	125,7	85,1 %	31,0	39,4	2.280
Franciaország	257,3	141,9	54,5 %	37,4	49,8	2.540
Egyesült Királyság	224,1	29,4	13,0 %	33,9	55,2	2.540
Lengyelország	86,2	15,9	18,4 %	16,4	12,1	1.500
Szlovénia	6,3	3,5	55,8 %	1,7	1,5	2.440
Finnország	27,0	18,7	69,3 %	12,1	4,8	4.820
Olaszország	181,9	160,9	86,8 %	40,7	43,6	2.300

Megjegyzések: az importok 60% olajat és 25% gázt tartalmaznak (EU25). Ciprus függőségi aránya a legnagyobb 105,5%, Portugáliáé 99,4%, Luxemburgé 99,0%, Írországé 90,2%. Dánia termel energiát exportra (függőségi aránya = 58,8%).

Mostanra általánosan elfogadott², hogy megújuló energia források részesedésének emelése az EU energia felhasználásában, valamint az energia megtakarítási célú energia-hatékonysági és elegendőségi beruházások kell az európai energiastratégia központi elemei legyenek. Az energia-hatékonysági akció terve – COM/2006/545 – évi 100 milliárd euróra becsüli az EU energia-megtakarítási lehetőségeit és 2020-ra 20% energia-megtakarítást irányoz elő a 2005-ben becsült alaphelyzethez viszonyítva. A legfontosabb energiaforrás az energiahatékonyság, azaz a takarékosági politika vagy innováció eredményeként fel nem használt energia, és ez máris a legnagyobb energiaforrás az EU-ban.

Éghajlat. Az IPCC legutóbbi klímaváltozás jelentése – „Hatások, alkalmazkodás és sebezhetőség” – a sürgősség új értelmezését adta a klímapolitikáról folyó vitáknak. Egy apokaliptikus jövő rohamosan közeleg, ha nem cselekszünk gyorsan. Emberek milliói,

¹ Az EU még mindig jelentős szénkészletei használatának növelése nehezen lehetséges az energia átalakító berendezések konfigurációja, helyettesítésüknek vagy a szén használatára történő átállításuknak tiltóan magas beruházási költségei miatt csakúgy, mint a klimatikus és sokkal általánosabban környezeti mellékhatások miatt.

² EU Bizottsági emlékeztető 2007 január: Megújuló Energia Utítérkép – A 2020 évi európai energia keverék 20%-ban megújuló energia hányada felé vezető út kikövezése.

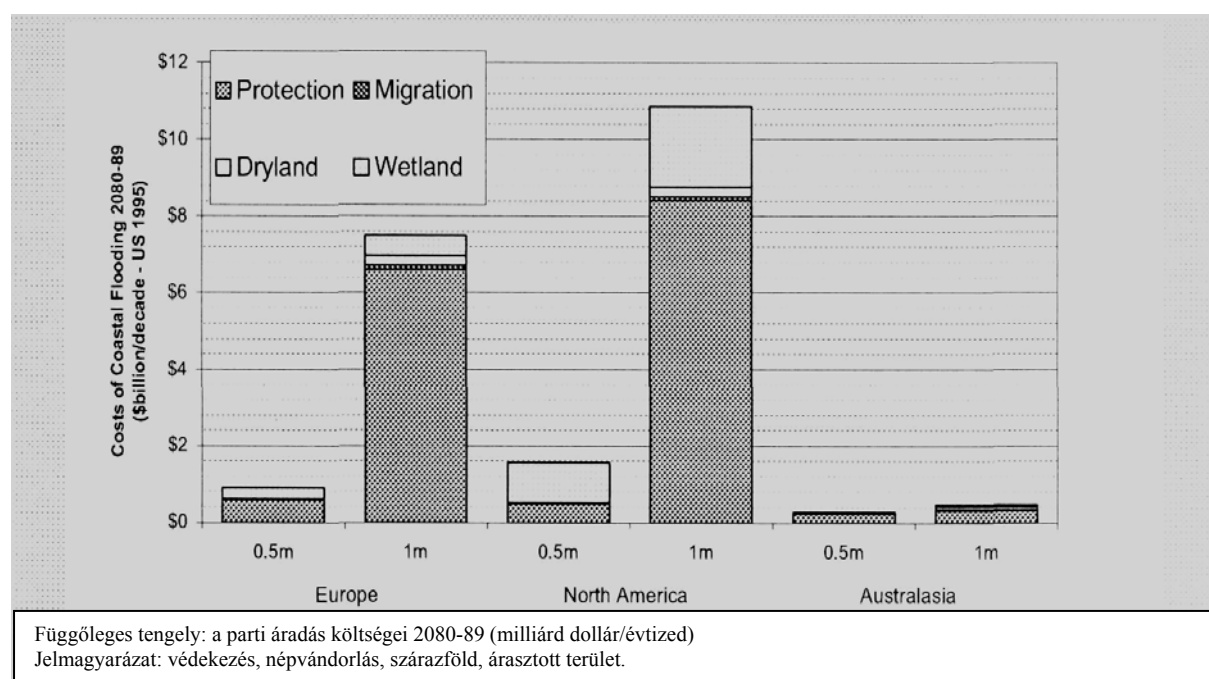
ökorendszerek és fajok a világ minden régiójában már szenvednek az ember által előidézett klímaváltozás hatásaitól, és sokkal károsabb hatások elé nézünk: emberek milliárdjai szembesülnek vízhiánnyal, növekvő aszályal, tengerszint emelkedéssel, vihar megerősedésekkel, folyóáradással – és még több éhséggel, nyomorral az élelemtermelő kapacitások csökkenése miatt.

Az IPCC kettes számú munkacsoportjának beszámolója rávilágított az éghajlatváltozás lehetséges következményeire a következő negyven évben: viharos esőzés és gyakoribb áradások, az ökoszisztémák fokozott sérülékenysége, különösen tekintettel a szénmegkötő képességükre, ehhez társul az ismert állat- és növényfajok 20-30%-ának az eltűnése, mély változások a halfajok megoszlásában, fontos következményekkel a halászatra és vízkultúrára, a tengerszint emelkedése, a part erózió és gyakoribb árvizek, az extrém meteorológiai események gyakoriságának és erősségének fokozódása.

Ezek a tendenciák Európában is láthatók. Sajnos még mindig hajlamosak vagyunk ezeket, az egyes tagországok különleges problémájának tekinteni, mint a partvonal megerősítésének szükségességét Hollandiának vagy a nyári tüzeket a mediterrán tagállamokénak.

A 2007-ben publikált *Stern Report*³ előre figyelmeztetett, hogyha semmit nem teszünk Európában, a tengerszint emelkedése sok sűrűn lakott területet fog érinteni. 140.000 km² terület szintje van a tengerszint feletti egy méteren belül. A mai népesség és GDP értékével számítva, ez több mint 20 millió embert érintene és 300 milliárd dollár értékű GDP-t veszélyeztet. Hollandia a tengerszint emelkedés által messze a legsebezhetőbb európai ország, egy lehetséges egyméteres tengerszint emelkedés évente árvízzel öntené el a népesség 25%-át.

3. ábra: a parti árvizek költségei a fejlett országok régióiban

A 2007. október 8-10. Potsdami Memorandum nagyon világosan összegezte a drámai helyzetet. „A második világháborút követő gazdasági felgyorsulás planetánkat példa nélküli helyzetbe sodorta: az emberiség most egy kvázi-földtani erőként működik planetáris méretekben, ami minőségileg és mennyiségileg változtatja meg a Föld Rendszer működési módját – általános gyakorlat kell legyen, amire törekszünk.” (www.nobel-cause.de/potsdam-memorandum).

Bár még roppant hiányos ismereteink vannak az éghajlatváltozás hatásának nemi szempontjairól, állítható, pl. az európai országokat tekintve, hogy ismeretes: a magán és a köz-közlekedés különbözően hozzáférhető a nők és a férfiak számára, és különböző célra használják. Ezért aztán „a nemi szempont beépítése” lehetővé tenné „a közlekedési rendszereket használó-barátabbá és

³ Stern, Nicholas. The Economics of Climate Change: The Stern Review, Cambridge Univ. Press, UK 2007.

éghajlat-barátabbá tenni” egyidejűleg, pl. a „gyermek-járat” szükségletek kielégítésével kiváltható lenne a magánautók használata.⁴

Hiába a mostanság kiadott hiteles riportok következtében megnövekedett tudás a közvéleményben, az emberi tevékenység által okozott éghajlatváltozás, a élővilág sokfélesége, a források szűkössége és az emberi környezet romlása tovább folytatódik fenntarthatatlan irányzatként. Ami az üvegházhatású gázok kibocsátását illeti, a Kiotói Egyezmény célkitűzéseinek való megfelelés reménye az EU számára beteljesületlen marad a jelenlegi fejlemények szerint (I. Euro-Memo 2006). Csak a politika drasztikus megváltoztatása teheti bizonyossá, hogy az EU teljesíteni fogja a kibocsátásuk csökkentésére vállalt kötelezettségét.⁵

A „Második ECCP Fejlődési Beszámoló” (ECCP = European Climate Change Programme = Európai Éghajlat Változási Program) áttekintést ad a tevékenységek folyamatáról és taglalja Európa képességét a Kiotói célkitűzések teljesítésére a 2008-2012 első elkötelezettségi időszakban. Az EU és tagállamai aktuális kibocsátási trendjei szerepelnek a Bizottság évi üvegházhatású gáz megfigyelési beszámolójában. De milyen célt fog az EU kitűzni (és megvalósítani) a maga számára?

1.5 Makrogazdasági kiegyensúlyozatlanságok a világgazdaságban

A fentiekben említett pénzügyi válság szoros kapcsolatban áll a világgazdaság komoly egyensúlytalanságával. Az USA jelenlegi óriási folyószámla hiányát egyre kétségesebb módszerekkel finanszírozzák, beleértve a jelzáloghitelek komplex csomagjait és tovbértékesítésüket a bankoknak és intézményi befektetőknek világszerte.

Az USA valamint Kína és Délkelet-Ázsia közötti mélyülő gazdasági kapcsolatok központi szerepet játszanak a jelenlegi világgazdasági fejleményekben és hozzájárultak a jövedelmek gyors növekedéséhez sok fejlődő országban. Átlagosan a reál GDP növekedés a fejlődő országokban meghaladta az évi 7%-ot 2004 óta és az előrejelzések szerint ez folytatódni fog 2007-ben és 2008-ban.

Ezeket a viszonylatokat azonban az USA növekvő fizetési deficitje jellemzi. 2006-ban ez elérte a 800 milliárd dollárt, megközelítőleg az USA GDP-jének 6,5%-át (lásd 1.5 ábra). Az igény, hogy az amerikai gazdaság külső finanszírozására ezt az összeget előteremtsék, fontos része az összefüggésrendszernek, amelyben a nemzetközi pénzügyi válság kitört.

1.5 táblázat: Jelenlegi elszámolás többletek és hiányok (-) a GDP százalékában

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
USA	-3.2	-4.2	-3.8	-4.5	-4.8	-5.7	-6.4	-6.5	-6.1	-6.0
Euróvíza	0.3	-0.7	0.0	0.6	0.4	1.0	0.1	-0.3	-0.3	-0.4
Japán	2.6	2.6	2.1	2.9	3.2	3.7	3.6	3.9	3.9	3.6
Újronnan iparosodott ázsiai gazdaságok	5.8	3.5	4.7	5.1	6.9	6.6	5.6	5.6	5.3	5.1

IMF World Economic Outlook, April 2007. Előrejelzések 2007-re és 2008-ra

Ezeknek a hiányoknak az ellentétele megtalálható Japán, Kína és más ázsiai gazdaságok jelentős többletében. Bizonyos mértékben ez helyzet visszavezethető a késő kilencvenes évek ázsiai pénzügyi válságára, amely szétzilálta az ázsiai gazdaságok és a nyugat között kialakult pénzügyi viszonyokat. Számos esetben, például Kínában, kívánatos lenne, hogy a fejlődési folyamat kevésbé irányuljon az exportra és inkább a hazai népesség igényeire összpontosítson, de egy ilyen átrendeződés megvalósulása időt igényel.

Az amerikai hiány mértéke és tartóssága példanélküli a nagyobb ipari gazdaságokban. Vonatkozik ez mind az állami finanszírozás nagy hiányára, mind az amerikai háztartások túlságos hitelre támaszkodására. A társaságok és a vagyonok méltánytalan adócsökkentése valamint a szélesedő gazdasági egyenlőtlenségek a jelentősebb tényezők, amelyek a helyzet mögött rejlenek.

Nem várható, hogy piaci kiigazítások megfelelő korrekciót hoznának, mert olyan változások volnának szükségesek, amelyek mértéke már a piaci tényezők által alkotott általános nézetek

www.hm-treasury.gov.uk/media/9/1/Chapter_5_Costs_ofClimate_Change_in_developed_Countries.pdf, p.13.

⁴ Minu Hemmati and Ulrike Röhr, A Huge Challenge and a Narrow Discourse – Ain't No Space for Gender in Climate Change Policy? (Óriási kihívás, piciny megvitatás. – Nincs tér a nemek számára az éghajlatváltozási politikában?) – in Women & Environment Magazine No. 74/75, Toronto, Canada, Spring/Summer 2007.

⁵ see critique on the EU Commission's Green Paper "Adapting to climate change in Europe – options for EU action" (I. az EU Bizottság Zöld Könyvének kritikáját "Alkalmazkodás az éghajlatváltozáshoz Európában – cselekvési lehetőségek az EU számára"), COM/2007/354.

megzavarásához kötődnek. Az előálló tájékozatlanság a piacon valószínűleg a dollár drasztikus árfolyam eséséhez vagy az amerikai kamatlábak drasztikus emeléséhez vagy éppen mindkettőhöz vezetnek. Ilyen körülmények között észrevehető termelés és foglalkoztatás csökkenés következhet be világszerte. Az USA „kiigazíthatná” fizetési egyensúlytalanságát egy recesszióval, ami súlyosan érintené kereskedelmi partnereit. Az amerikai piacok hirtelen szűkülése lassíthatja a gazdaság fejlődését elsősorban Kínában és más ázsiai gazdaságokban.

Bár magának az Európai Uniónak nincsenek fizetési egyensúlyi problémái, a dollár problémái komoly hatással lehetnek rá – export piacait tönkretelheti mind az USA és más fontos piacainak recessziója, mind az euró értékének drasztikus emelkedése. Az euró értéknövekedése nem feltétlen korlátozódik a nemzetközi kereskedelemben bekövetkező fordulat következményeire, a dollár megbízhatóságának bármi jelentős csökkenése az eurót az értékfelhalmozás kulcsává tenné szerte a világon, még az olyan vagyongazdálkodók számára is, amelyeknek nincs konkrét kapcsolatuk az európai gazdaságokkal. Így számos eurózónabeli termelő súlyosan veszíthet versenyképességéből. Ugyanakkor európai pénzügyi rendszerek, amelyek növekvő mértékben kölcsönös viszonyban vannak az észak-amerikai rendszerekkel, egy sor zavarral találhatják magukat szembe. Magának az EU-nak érdekében állna, de nemzetközi felelősségének tudatában is, segíteni a fokozatos korrekciót előmozdítani. Ebben az összefüggésben alapvető, hogy az EU ösztönözze a hazai fogyasztás növekedését a jelenlegi növekvő deficit ellensúlyozására, amely társulna ilyen egyensúlytalansági korrekcióval az USA-ban.

Mivel a csupán piaci alapú korrekciók nem lennének elégségesek és majdnem biztos többszörös válságot vonnának maguk után, egy politikai megoldás elkerülhetetlen – a legnagyobb gazdasági csoportosulások széleskörű stratégiát kell kialakítsanak az amerikai egyensúly középtávú, sokkal fenntarthatóbb helyzetbe történő visszaállítására – egy kiigazítás, amely valamennyiük általános érdeke.

Vannak példák (a nyolcvanas évek Plaza és Louvre egyezményei) nemzetközi együttműködésre, amelyek a dollár árfolyam problémáival foglalkoztak. Azonban ezek nem voltak mélyreható egyezmények, csak árfolyam-beavatkozást foglaltak magukba, nem terjedtek ki makrogazdasági politikákra. Ma a nagyobb központi bankok beavatkozása a pénzpiacokon még mindig fontos politikai eszköz, de elkerülhetetlennek látszik, hogy a nagyobb gazdasági zónák makrogazdasági politikájában néhány kölcsönösen támogatott változás melletti elkötelezettség megszülessen. Néhány elmozdulás az amerikai állami szektor deficitjeinek csökkentésére szükségesnek látszik, míg az európaiak nyilvánvaló hozzájárulása a nemzetközi pénzügyi feszültségek enyhítéséhez az lenne, hogy a magasabb szintű hazai aktivitás irányába mozduljon és legalább időlegesen fogadja el az egész európai egyenleg gyengülését.

Továbbá, elmúlt az az idő, amikor globális gazdasági kiigazításokat néhány gazdag ország önmagában elhatározott. A nemzetközi pénzügyi egyensúlytalanságok csökkentése a fejlődő országok – elsősorban Kína, de a más nagy országok és regionális csoportosulások –mind gazdasági, mind politikai részvételét igényli.

Az EU létező makrogazdasági rendje helytelenül elfogadott ahhoz, hogy ezeknek a globális felelőségeknek megfeleljen. Az Európai Központi Bank (ECB) küldetése teljesen a belső kérdésekre összpontosító – ez intézményi formájának egyik gyengesége, azonosnak mondható azzal a gyakran vitatott gyengeségével, amely az árstabilitás prioritásának túlhajszolása. Valóban, az ECB ellenségesen viselkedik bármiféle hivatalos EU és külső kormányok közötti pénzügyi egyezménnyel szemben, mert egy ilyen egyezmény azt jelentené, hogy hatalom áramlik az ECB-től az EU politikai vezetéséhez.

A helyzet a költségvetési politikákat illetően még sokkal bonyolultabb. Az eurózónának mint egésznek a jelenlegi hozzávetőleges egyenlege belső feszültségeket takar. Németországnak nagy mértékű export többlete van, míg számos EU partnerének az ennek megfelelő deficitje van (lásd 1.6 ábra). Egyeztetett változtatások a költségvetési politikában ezeknek a feszültségeknek a csökkentésére előnyös volna mind az EU-n belül, azzal támogatnák a magasabb szintű foglalkoztatást, mind a külső kapcsolatokban, abban pedig előmozdítanák, hogy az EU sokkal pozitívabban reagáljon a globális problémákra. Ezek a belső fizetési egyensúlytalanságok nem járulnak hozzá az árfolyam növekedés problémáihoz az azonos valuta használata miatt, de földrajzi egyensúlytalanságot jelent, ami korlátozhatja a gazdasági versenyképesség alatt levő gazdaságokban.

Pillanatnyilag azonban az EU intézményi szerkezete, valamint a politikai vezetés konzervatívizmusa és ambíciójának hiánya megakadályozza, hogy ilyenfajta együttműködés az európai napirendre kerüljön. Az EU következetes passzivitása a növekvő nemzetközi feszültségekkel való szembenézés tekintetében a politikai felelősségről történő lemondást jelenti.

**1.6 ábra: eurózóna országok: a jelenlegi egyenleg többletek és hiányok (-)
a GDP százalékában**

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Németország	1.9	4.3	4.6	5.1	5.3	5.2
Franciaország	0.4	-0.3	-1.6	-2.1	-2.2	-2.3
Olaszország	-1.3	-0.9	-1.6	-3.2	-2.2	-2.2
Spanyolország	-3.5	-5.3	-7.4	-8.8	-9.4	-9.8
Hollandia	5.4	8.9	6.3	7.1	7.7	7.6
Belgium	4.1	3.5	2.5	2.5	2.4	2.5
Ausztria	-0.2	0.2	1.2	1.8	1.9	1.6
Finnország	6.4	6.4	7.8	5.3	5.1	5.2
Görögország	-5.6	-5.6	-5.0	-9.4	-9.3	-8.7
Portugália	-6.1	-6.1	-6.7	-9.6	-9.1	-9.1
Írország	0.0	-0.6	-2.6	-4.1	-4.4	-3.0
Luxemburg	7.5	11.8	11.8	11.7	11.7	11.4
Szlovénia	-0.8	-2.7	-2.0	-2.3	-2.6	-2.5

IMF World Economic Outlook, April 2007. Becslések 2007 és 2008-ra

2. rész

Az Európai Szociális Modell tönkretétele – A gazdasági és szociális politikák kritikája

Ebben a részben felvállaljuk az EU politikák bírálatát a gazdasági és szociális történések főbb területein. Azzal indítunk, hogy bemutatjuk: a sokat magasztalt Reform Egyezmény tartalma még mindig semmi más, mint a neoliberais tartalma a régi tervezetnek, fenntartották az EU fegyveres ereje erősítésének forszírozását, az Európai Parlament egyetértési jogainak javítgatásai nem orvosolják ennek az Egyezménynek alapvető demokratikus deficitjeit. Bíráljuk a Bizottság deregulációs megszálltságának folytatását, amelyben kezdeményezi a közszolgáltatásoknak a belső piac kereteibe történő integrálását és a munkaerőpiacra pedig még több rugalmasságot kíván ráerőltetni. Szemben a deregulációs igyekezettel az európai bevándorlási politika túlságosan merev és kirekesztő, ugyanakkor az éghajlati és energiapolitikában nem felfedezhetők a konkrét tettek a súlyos retorika mögött. Nézetünk szerint riasztó, hogy az EU a belső stabilitás és kohézió irányába tett erősebb törekvés helyett, egyre agresszívabb külkereskedelmi és beruházási politikába fogott és nekilátott a kevésbé fejlett országokkal való viszonyának neoliberais újraalakításához.

2.1 A „Reform Egyezmény” – Az EU-elitek ellenreformja új borítólapon

Azok, akik azt várták, hogy az alkotmány tervezetére 2005-ben kimondott francia és holland „nem” után széleskörű részvétellel folytatott konzultáció lesz az Európai Unió népeivel Európa jövőjéről, azok alaposan csalódtak. A „véleményezési időszak” nem hozott érdemleges erőfeszítéseket ebben az irányban az EU intézményei részéről. Ehelyett a politikai vezetők keresztülerőszakolták az Egyezmény reformját a lehető legnagyobb sebességgel bármiféle szélesebb konzultáció nélkül. 2007 október 19-én az Európai Tanács Lisszabonban elfogadta a „Reform Egyezmény”-t az EU számára. Decemberben a csúcson majd aláírják, és aztán kezdődik majd a ratifikálási eljárás. A kormányok szilárdan elhatározták, hogy nem bocsátják az Egyezményt az embereknek véleményezésére és elkerülük egy újabb elutasítás kockázatával járó népszavazást. A reformfolyamatnak ez a részvétel-ellenes színháza világos bizonyítéka annak a ténynek, hogy a Reform Egyezmény teljes egészében elitista projekt.

Talán a leginkább szembevető változás a sikertelen alkotmánytervezethez viszonyítva, hogy nem szerepel benne az „alkotmány” kifejezés és az EU mint egyesült entitás egyetlen szimbóluma sem. Ez azért meglepő, mert éveken keresztül az európai politikai vezetés és a főáramú média azzal érvelt, hogy az EU-nak szüksége van „alkotmányra” az „európai integráció véglegesítésének” nevezett

állapot felé haladáshoz. Azt állították, hogy az EU nem folytathatja a lépcsőzetes Egyezmény reformokat Maastricht, Amszterdam és Nizza stílusában. Azonban a most elfogadott Reform Egyezmény pontosan ez, egy Módosító Egyezmény”, pont úgy, ahogy a Nizzai Egyezmény az Amsterdami Egyezmény módosítása.

Az alkotmány tervezet elleni 2004/5 évi nyilvános kritika lényege nem ez volt. Ez kritika nem az Európai Alkotmány mint olyan a ellen irányult, hanem a javasolt tervezet *tartalma* ellen: az Unió demokratikus deficitje, a gazdasági és szociális politika irányultságának neoliberális jellege, az EU politikája katonai összetevőjének erősítése ellen. Az európai vezetők válaszolhattak volna erre kritikára egy rövidebb és átfogóbb szöveg javaslattal, amely tartalmazza az alapvető értékeket, egy demokratikus EU intézményi és eljárási szabályait, elkerülve a neoliberalizmus „alkotmányosítását” és az EU katonai kapacitásának bővítését. Ehelyett pontosan az ellenkezőjét tették: kigyomlálták az alkotmány kifejezést és fenntartották a korábbi szöveg tartalmát.

A főáramú média azt akarja elhitetni az emberekkel, hogy a tárgyalások csak mintegy „mini-egyezményre” korlátozódtak. Semmi további nem derül ki az igazságból. Tény az, hogy az alkotmánytervezet tartalmának több mint kilencven százaléka megtalálható az új „Reform Egyezmény”-ben. Különösen a korábbi III. részt tartották meg (neoliberális politika formálás), mint a hevesen bírált közös biztonsági és védelmi politikára vonatkozó rendelkezéseket, stb. A korlátozott számú változás főként intézményi rendelkezésekre vonatkozik: a bizottsági tagok létszámát csökkentették, a Bizottság elnöke szerepének erősítését elhalasztották 2014-re, az új szavazási rendszert (kettős többség) a Tanácsban ugyancsak 2014/2017-re halasztották; a javasolt „külső és biztonságpolitikai miniszter” az Unió különleges képviselőjének fogják hívni; egy szabályzat került még hozzáadásra a nemzeti parlamentek szerepéről és azok válaszadási határideje a Bizottság törvényi javaslatára hat hétről nyolc hétre változott; azok a politikai területek, amelyek a Tanácsban minősített többséget és az Európai Parlament egyetértését követelik meg, kibővültek. Ez utóbbi ugyan üdvözlendő, de az intézményi hiányosság, hogy ti. az Európai Parlamentnek nincs törvénykezdeményezési joga, fennmaradt.

Ami a saját – a közgazdászok – szakterületünket illeti, szintén nincs komoly változás a „Reform Egyezmény”-ben. Az EU célkitűzései között említésre kerül a „belső piac”, a korábbi „szabad és torzítatlan verseny” kiegészítés nélkül. Ez a francia elnök, Nicolas Sarkozy által kinyilvánítva egy inkább szociális Európa győzelme, ennek a változásnak a hatása nulla lesz. A belső piac megfogalmazása az „Egyezmény az Unió Működéséről” maradt ugyanaz, mint a „Alkotmány Egyezmény” III. részében, és a Protokoll a Belső Piacról és a Versenyéről” tisztázza, hogy a belső piac *„olyan rendszert foglal magába, amely biztosítja a torzítatlan versenyt”* és felhatalmazza az Uniót az ennek megfelelő cselekvésre. Nem vagyunk a verseny ellen jól meghatározott általános szabályok keretei között, de ellenezzük azokat a versenyszabályokat, amelyeket az Egyezmény előnyben részesít. Az Egyezményekhez függelékként csatolt „Protokoll az Általános Érdekű Szolgáltatásokról” hangsúlyozza „a nemzeti, regionális és helyi hatóságok lényeges szerepét és tág, önálló döntését a gazdasági közérdekű szolgáltatások biztosításában, megrendelésében és megszervezésében a felhasználók igényeinek lehető leginkább megfelelő módon”. Míg ez alapul szolgálhat ahhoz, hogy az Európai Bíróság a belső piac és versenyszabályokat kevésbé szigorúan ítélje meg a közszolgáltatások és általános érdekű szolgáltatások viszonyában, de a protokoll nem helyezte hatályon kívül az általános érdekű szolgáltatások alávetettségét ezeknek a belső piaci szabályoknak. A nem gazdasági szolgáltatásokra vonatkozóan azt állítja a protokoll, hogy „az Egyezmények cikkelyei semmi módon nem befolyásolják a tagállamok jogosultságát az általános érdekű szolgáltatások biztosításában, megrendelésében és megszervezésében”. Ez szintén érdekes pontja lehet az újabb tárgyalásoknak, de a Bizottság meglehetősen világossá tette, hogy a szolgáltatások majdnem mindig gazdasági szolgáltatások és a belső piac szabályai alá esnek.

Összegezve: a „Reform Egyezmény” tervezete lényegében az elbukott „Alkotmány Egyezmény” tartalmát jeleníti meg új formában, míg a követendő ratifikációs eljárás semmiképpen nem a népakarat kifejeződése. Mi visszautasítjuk azt ugyanazon alapon, mint amelyeket megadtunk az „Alkotmány Egyezmény” tartalma nagy részének ellenzésében 2004 évi EuroMemorandumunkban és fenntartásainkban, amelyeket a „véleményezési időszak”-kal kapcsolatban kifejtettünk a 2005 évi EuroMemorandumunkban.

2.2 Szolgáltatói irányelv a hátsó ajtón keresztül – Folytatódik a deregulálási rögeszme

2007 januárja óta hatályban van a vitatható szolgáltatási irányelv. Ez lefekteti az egész Unióra kiterjedő szabad mozgás alapelveit és a tagállamok különleges – adminisztratív, szociális és

környezeti – szabályozását a szolgáltatás biztosítására saját területükön az Európa Tanács Egyezmény megsértéseként kezeli. Ezt a deregulációs törekvést fenntartották az irányelvben, bár a szóhasználat lágyult és néhány területet felmentettek a szolgáltatások alkalmazásából az általános vitatás és kritika következményeként. A Bizottság, különösen annak Belső Piaci Igazgatósága, energiáját és tevékenységét főként nem csak az irányelv értelmezésének erős leszűkítésére fordítja egy kézikönyv kibocsátásán keresztül, hanem és leginkább arra, hogy a Szolgáltatási Irányelvben felmentett területekre a deregulációs közösségi keretekhez hasonlóan dolgozzon ki. Így megpróbálja visszanyerni azokat a területeket, amelyeket a megelőző tárgyalásokon elveszített és bevezetni a Szolgáltatási Irányelvet a hátsó ajtón. Ugyanakkor az általános érdekű (gazdasági) szolgáltatások helyzetéről és lehetséges kilátásairól folyó eszmecsere, amely túlzott liberalizáció és privatizáció elleni nyilvános tiltakozás miatt új lendületet kapott, a Bizottság lényegében figyelmen kívül hagyta. A taktika nyilvánvaló: a szabad mozgás kereteinek elfogadásával a lehető legtöbb szolgáltatásra, beleértve a közszolgáltatásokat, nem vagy csak igen kicsi tere marad az eredeti közszolgáltatásoknak, amelyeket nem a verseny szabályok urálnak.

Szociális szolgáltatások. Közvetlenül azután, hogy szociális szolgáltatásokat kivették a szolgáltatási irányelv-csomagból a Bizottság bejelentette egy hivatalos közleményben 2006 áprilisában azt a módot, ahogyan tervezi ezen a területen az előrelépést (Com (2006) 177 végső), hangsúlyozva ezeknek a szolgáltatásoknak a szerepét, mint az európai társadalom és európai gazdaság pilléreit.

Ebben a közleményben a Bizottság öt lépésben kifejti egy érvelést, mely olyan figyelemre méltó, hogy rászólgál a szó szerinti idézetre (lásd a keretezett szöveget):

Általában a Bíróság döntése rámutat, hogy az Európai Közösségi Egyezmény a tagállamoknak szabadságot ad az általános érdekű elkötelezettségek meghatározására és a szolgáltatásoknak szervezeti alapelveit meghatározni, melyek azok végrehajtására szólnak.

Mindazonáltal ezt a szabadságot átláthatóan kell gyakorolni az általános érdek fogalmával nem visszaélve, és a tagállamoknak figyelembe kell vennie a Közösségi törvényt a lefektetett célkitűzések és alapelvek megvalósítását szolgáló intézkedések meghatározásánál. Például tiszteletben kell tartaniuk a diszkriminációt tiltó alapelvet, valamint a nyilvános szerződésekre és koncessziókra vonatkozó Közösségi törvényi szabályozást a közszolgáltatás megszervezésekor.

Mi több, ha gazdasági természetű szolgáltatásokról van szó, akkor biztosítani kell, hogy a szervezési intézkedések a Közösségi törvény más területeivel (elsősorban a szolgáltatások biztosításának szabadsága, a cégalapítás szabadsága és a versenytörvény) egyezők legyenek

A versenytörvény területén a Bíróság megállapította, hogy bármely tevékenység amely árú vagy szolgáltatás ellátását foglalja magában egy adott piacon vállalkozás által gazdasági tevékenységet valósít meg, tekintet nélkül a vállalkozás törvényi státusára és a finanszírozás mikéntjére.

Tekintettel a szolgáltatás nyújtásának szabadságára és a vállalkozás alapítás szabadságára a Bíróság úgy rendelkezett, hogy az általában fizetés ellenében nyújtott szolgáltatásokat gazdasági szolgáltatásoknak kell tekinteni az Egyezmény jelentése szerint. Azonban az Egyezmény nem követeli meg, hogy a szolgáltatást közvetlenül az fizesse meg, aki annak kedvezményezettje. Ebből következik, hogy majdnem valamennyi szolgáltatás, amelyet szociális területen kínálnak „gazdasági szolgáltatásnak” tekinthető az Európai Közösségi Egyezmény 43. és 49 szakaszának jelentése szerint.

Az első lépés **szabadságot** ad a tagállamoknak, hogy meghatározzák és megszervezzék a szociális szolgáltatásokat. A második lépés figyelmeztető ujjat emel ennek a szabadságnak bármiféle **visszaélésére**, amely akkor áll elő, ha tagállamok megsértik a Közösségi törvényt. A **„gazdasági természetű”** szolgáltatásokra vonatkozóan a harmadik lépés elmagyarázza, hogy a tagállamoknak természetesen tiszteletben kell tartania a szolgáltatás nyújtás szabadságát (Európai Közösségi Egyezmény 43. és 49. szakasza). Mi egy gazdasági természetű szolgáltatás? A negyedik lépés elmagyarázza, hogy... „bármely tevékenység amely árú vagy szolgáltatás ellátását foglalja magában egy adott piacon vállalkozás által gazdasági tevékenységet valósít meg...” és hogy a dolog teljesen világos legyen az ötödik lépésben még hozzáteszi, hogy ... „az általában fizetés ellenében nyújtott szolgáltatásokat gazdasági szolgáltatásoknak kell tekinteni” és elérkezünk a kívánt végkifejletre: **„Ebből következik, hogy majdnem valamennyi szolgáltatás, amelyet szociális területen kínálnak „gazdasági szolgáltatásnak” tekinthető az Európai Közösségi Egyezmény 43. és 49 szakaszának**

jelentése szerint.” A meghatározó lényeg az, hogy egy pénz ellenében biztosított szolgáltatás – tekintet nélkül az ár juttatására és a finanszírozás végső forrására – gazdasági tevékenységként tekintendő és a belső piac valamint a verseny szabályainak kell alárendelni. Ezért aztán bármely szociális szolgáltatást pénzért nyújtó entitásnak úgy kell viselkednie, mintha privát cég volna privát piacon. Logikusnak látszik, hogy ilyen körülmények között nincs oka, hogy ne kerüljenek privatizálásra.

Egészségügyi ellátás. Az egészségügyi ellátás lényegében egy nemzeti szabályozásra tartozó ügy és számos, ugyancsak különböző rendszer van érvényben a Közösségben. A „mozgó paciensek” problémáival – például ki fizet, ha turisták vagy időszaki dolgozók az egyik tagországból ellátásra szorulnak és ellátást kapnak egy másik tagországban –, szoros együttműködésben foglalkoztak. Ez már 1971 óta törvényben került meghatározásra (EC 14008/71), amelyet frissítettek és kiterjesztettek 2004-ben(883/2004). Ez a tagállamok azon jogán alapul, hogy saját egészségügyi rendszerük szerkezetét, szervezetését és menedzsmentjét maguk választják és egy méltányos, átfogó renddel járulnak hozzá az EU-n belüli ilyen problémák megoldásához – bár további javítások kívánatosak és lehetségesek. Azonban a Bizottság miközben hivatalosan elismeri ezt a megoldást, törekszik arra, hogy a nemzeti egészségügyi rendszereket a belső piac mindenén átívelő rendszerébe integrálja. Jelenleg köröznék egy irányelv tervezetet „a biztonságos, magas minőségű és hatékony határon átívelő egészségügyről”, amelyben javasolják „egy, a szabad mozgás alapelvein és a Nemzetközi Bíróság határozatai által hangsúlyozott alapelveken felépülő párhuzamos mechanizmus életre hívását”. Ez megengedné a pacienseknek, hogy bármely egészségügyi ellátást, amelyet megkapnának otthon, külföldön vegyenek igénybe és annak költségét megtérítenék addig az összeghatárig, amelyet az adott ellátásért otthon fizettek volna, de a felmerülő többletköltségek kockázatát nekik kell viselni (4. old.). Könnyen észrevehető, hogy egy ilyen „párhuzamos mechanizmus” félelmetes eszköz a nemzeti egészségügyi rendszer növekvő mértékű versenyképesség helyzetbe hozásához. A tagállamok számos egészségügyi reformja folyamán csökkentették az állami költség hozzájárulást, bevezettek több piaci és versenyesszöveget az egészségügyi ellátásba, kiszervezést, privatizációt és állami-privát partnerséget (PPP-k) javasolnak. A törvényes egészségbiztosítási reformok az alapellátás fedezésére csökkentek, míg valamennyi ezt meghaladó kezelésért a pácienseknek magunka kell egyénileg fizetni – mely esetekre „kiegészítő egészségügyi biztosítási rendszereket” ajánlanak a pénzügyi szereplők.

Dolgozók kihelyezése. A szolgáltatások irányelv tervezetéből törölt, másik tagországból dolgozók kihelyezésére vonatkozó szakaszok ellensúlyozására tett kísérletben a Bizottság 2006 áprilisában kibocsátott egy anyagot „Útmutató dolgozók kihelyezésére szolgáltatás biztosítás keretében”, amelyben világossá teszi állásfoglalását, hogy a vendéglátó ország speciális követelményei a más tagországból érkező dolgozók fogadásához – mint pl. képviselő kinevezése a vendéglátó országban, a kihelyezett dolgozók előzetes regisztrációja, a kihelyezett dolgozókról kötelező dokumentációk a vendéglátó országban stb. – törvénytelennek tekintendők és úgy is kezelendők. Az ilyen intézkedés nem az adminisztratív akadályok eltávolítása a „jó irányítás” (egy másik nagy deregulációs projektje a Bizottságnak) útjából, hanem éppen hogy útnyitás a szociális leromlás, a cégek többé-kevésbé bűnös gyakorlata és a munkaerő ügynökségek törvényes ellenőrzés nélküli működése számára.

2.3 „Rugalmas-biztonság” – Munkaerő piaci reform neoliberais egyoldalúsággal

Az Európai Bizottság új fordulatot szorgalmaz a munkaerőpiaci „szerkezeti reform” alkalmazásában. A „Rugalmas-biztonság” (COM 2007/0359) jelenlegi ismertetésében bővebbé teszi azt a megközelítést, amelyet hosszú évek óta javasolnak és már konkretizáltak a „Zöld könyv a munka törvény modernizálásáról” (COM 2006/0708) c. kiadványban 2006 novemberében. A Bizottság tisztában lenni látszik azzal, hogy a nem-sztenderd foglalkoztatási módok terjedése együtt jár a munkaerőpiac növekvő szegregálódásának veszélyével, a gyakran kevésbé védett és sokszor bizonytalan típusú foglalkoztatások szaporodásával. Mégis ahelyett, hogy előmozdítaná az „atipikus” bizonytalan foglalkoztatás kiszorítását, a Bizottság azt bizonygatja, hogy a sztenderd foglalkoztatási viszony (teljes munkaidejű foglalkoztatáson alapuló határidő nélküli munkaszerződések) vált fő akadályává a munkaerőpiac szegmentálódása visszafordításának és szükséges, hogy „rugalmasabbá” váljék. Ebből a célból az állások védelmének szintjét csökkenteni kell és „padló szintre” kell redukálni a sztenderd és atipikus foglalkoztatásokra vonatkozóan egyaránt. A „rugalmas-biztonságnak” ez a

koncepciója lesz a Bizottság elgondolása szerint a mindenén átívelő módja az Európai Foglalkoztatási Stratégia és az „Állások és növekedés együttes útmutatója” szerinti 3 éves ciklusnak (2008-2010).

A Bizottság javasolja EU mérőszám létrehozását a „foglalkoztatás törvényes védelme szigorúságának” (EPL) megfigyelésére. Ahol ez a mérőszám túlságosan magasnak értékelt, ott a tagországokat ösztökélni fogják, hogy a „reformok” megsértésével csökkentsék a foglalkoztatás védelmének szintjét. Ettől eltekintve, már a régi irányzatok tartalmazták a Lisszaboni Stratégiában és „Az állások és növekedés együttes útmutatója” egyszerűen fenntartja a gondolatokat: a munkaerőpiaci politikák „aktiválásával” „fizetővé tenni a munkát”, „megteremteni a jogok és köteleességek egyensúlyát” előmozdítani a dolgozók és a munkanélküliek „foglalkoztathatóságát” és „alkalmazhatóságát”, hozzájárulva a „szilárd és pénzügyileg fenntartható költségvetési politikákhoz” stb.

A Bizottság központi törekvése, hogy új erőre keltse az „Állások és növekedés” stratégiát összpontosítva a foglalkoztatási politika összetevőit sokkal erőteljesebben a „rugalmas-biztonságra” – azt állítva, hogy rugalmasságnak és biztonságnak új formái szükségesek az egyéneknek és a vállalatoknak is csak úgy, mint a tagállamoknak és az Uniónak. A Bizottság álláspontja erősen a biztonságról alkotott fogalom változtatása felé hajlik, mely a védelemmel szemben az alkalmazkodási képesség kockázatai irányában mozdul el az állandó tanulás folyamata által. A „rég” biztonság típusokat a szükséges rugalmasság útjában állónak vélik és azokat mérsékelni kell. Konkrétan ez a juttatások rendszerének csökkentését jelenti, ahol azok túl „bőkezűnek” mondhatók, és alacsonyabb szintű foglalkoztatási védelmet jelent. Az „új” biztonság a rugalmasságot kell szolgálnia és a tanuláson kell alapulnia. A tanulás a nagyobb alkalmazkodási képességhez és foglalkoztathatósághoz vezethet, ami aztán foglalkoztatást eredményezhet, ez tekintendő a biztonság legjobb receptjének.

Ezek a javaslatok ügyesen szolgálják a munkaadók igényét a nagyobb rugalmasság iránt, míg a dolgozók és munkanélküliek az állásvédelem és a jövedelem biztonság hanyatlását látják, az élethosszig tartó jobb tanulási lehetőségek pusztá ígérete és a munkaerőpiaci politikák ellentételeként növekszik a feltételeesség, a dolgozók és munkanélküliek jogai csökkennek, kötelességei erősödnek. A „rég” típusú állásvédelemmel és jövedelembiztonsággal összehasonlítva az „új” biztonság is eléggé bizonytalanul látszik. Bár általában igaz, hogy a jobban felkészültek kisebb a munkanélküliség kockázata, de az oktatáshoz vagy tréninghez való hozzáférés az egyének nem nyújt kikényszeríthető garanciát. Mi több, a Bizottság tartózkodik attól, hogy a tréninget, oktatást és élethosszig tartó tanulást a dolgozók és munkanélküliek jogaként javasolja és a munkaadókat sem akarja kötelezni, hogy ilyen intézkedéseket megfelelően finanszírozzanak.

A Bizottságnak a munkaerőpiac szegmentálódása (belső és külső) okainak elemzése messze esik a valóságtól. Először is, amint az Európai Parlament helyesen rámutatott a „Zöldkönyv a munkatörvényről” értékelésében „a mostani OECD és más tanulmányok kimutatták, hogy nincs bizonyíték annak az állításnak, hogy a elbocsátás elleni védelem és a foglalkoztatási szerződések gyengülő sztenderdje elősegíti a foglalkoztatás növekedését” és ezzel összhangban „a skandináv országok példája világosan mutatja, hogy a magas szintű elbocsátás elleni védelem a foglalkoztatási sztenderdek teljes mértékben összeférnek a nagy mértékű foglalkoztatási növekedéssel”. Másodszor, megfigyelhető, hogy a munkaerőpiac szegmentálódása a munkaadók és a tagországok munkaerőpiac rugalmasságát növelő stratégiájában gyökerezik. A munkaidő elszámolások és a rugalmas munkaidő sémák lehetővé teszik a vállalatoknak, hogy kisebb létszámú törzsgárdával dolgozzanak és a piac ingadozását a heti munkaidő ahhoz igazodó alkalmazásával elégítsék ki. Ez a „belső rugalmasságot” gyakran „külső rugalmassággal” kombinálják, határozott idejű, időszakos és projekt munkára támaszkodva a csúcs időszakokban. Az éves órakeretek és a „lélegzésszerűen (időszakosan dolgozó) működő vállalatok” koncepciója hozzájárul a bizonytalan foglalkoztatás terjedéséhez és megelőzi, hogy egy „felívelés” állandó és valóságos foglalkoztatás növekedésre fordítódjék le. Így aztán a Bizottságnak a „rugalmas biztonságra” vonatkozó javaslatait sokkal becsületesebb volna a dolgozók „rugalmas kizsákmányolását” növelő programnak nevezni szerte az Európai Unióban. Ezeket szigorúan vissza kell utasítani.

2.4 Az európai érdekek és méltányosság ellen – Túl megszorító bevándorlási politika

A modern bevándorlási mozgalom legjobban a globalizált piaccsal összefüggésben érthető meg, az irányítja és szabályozza az árúkat, a pénzt és a munkaerő áramlását. Más áruktól eltérően a munkaerő emberi lényben testesül meg annak minden fizikai, nemi és kulturális jellemzőjével, amelyeket a történelem alakított megadva a migrációnak a maga politikai és kulturális dimenzióit.

A bevándorlás létfontosságú az EU országok gazdasági szervezete számára és kiegészíti a bennszülött munkaerőt. A globalizáció felgyorsította a liberalizációt, a munkaerőpiac deregulációjának és rugalmassá tételének ütemét. Mialatt a bennszülött munkaerő visszautasítja a gyengén fizetett állásokat, sok szektorban az igény a különféle típusú gyengén fizetett képzetlen munkások iránt emelkedőben van, ezt egyre növekvően a bevándorló munkások elégítik ki, akiket bizonytalan feltételekkel alkalmaznak. A múltban a férfiak bevándorlása az EU-ba uralta a bevándorlási folyamatot, de most a női bevándorlók legalább annyian vannak mint a férfiak. A bevándorlás elnöiesedését az egészségügy, a szabadidő és a szex-ipar igényei hajtják.

Az EU bővítési projektje bevándorláshoz vezetett az új tagok és az EU15 között adott életszínvonalbeli egyenlőtlenségek és jövedelem különbségek miatt. Az összes EU15, kivéve az Egyesült Királyságot, Írországot és Svédországot, hét éves tilalmat léptetett érvénybe az új tagországokból történő szabad munkaerő vándorlás ellen. Ez elterelte a bevándorlás folyamatát ezektől az országoktól, mialatt az illegális munkakereső bevándorlás a többi EU15 országba folytatódott. Idővel az EU-n belüli migrációs folyam lassulni fog, ahogy az egyenlőtlenségek csökkennek az EU-ban és a munkaerő igény tetőzik az új gyarapodó országokban, a bevándorlási folyamnak ez a trendje megfigyelhető volt a korábban gyarapodó országokban.

Hasonló gazdasági erők irányítják a bevándorlást a harmadik világ országaiból az EU-ba, de feltételezve, hogy a jövedelemkülönbségek az EU és ezen országok között nem lesz kisebb a belátható jövőben és mert az egyéb tényezők, mint háború, elnyomás és üldöztetés működni fognak, a bevándorlás az EU-ba kívülről folytatódni fog. Ezeknek bevándorlóknak fiatal-súlyú korösszetétele segíteni fogja a Európai öregedő társadalom támogatásának biztosítását közvetve az adóhozzájárulásukkal és közvetlen munkájukkal a gondozás és más területek szolgáltató iparában.

A célgazdaságokra gyakorolt pozitív hatásokat gyakran figyelmen kívül hagyja a média és az EU-ba történő bevándorlásról folyó populista vitatkozás, amelyben a bevándorlókat szidalmazzák a megnőtt bűnözésért, a közlekedési eszközök, egészségügyi és oktatási rendszerek túlterheltségéért és a nemzeti identitás romlásáért. A bevándorlók áramlása és koncentrációjuk bizonyos területeken ellenségeskedést szül a bennszülöttekkel a létező források elosztásáért. De állami közszolgáltatások az elégtelen volta néhány EU országban az állami támogatás hiányának és a költségvetési feszültségeknek tudható be és nem a bevándorlás okozza. Általános tájékoztatási kampányok és a bevándorlás valódi hatásainak ügypártolása volna lényeges, ha az ilyen konfliktusokat megoldani akarjuk. Ugyancsak állítják, hogy „a bevándorlók elveszik az állásokat a bennszülöttek elől” és hogy a bennszülöttek „béreit lenyomják”. Ezen állítások egyikét sem bizonyítékok szültkék. Általában a bevándorlók kiegészítik a bennszülött munkaerő szakképzettségét, ez gyakran eredményezi a bennszülött munkaerő iránti igény növekedését, különösen akkor, ha a szektor nagy mértékben támaszkodik a bevándorló munkaerőre. A bevándorlás negatív hatásai a bennszülöttek bérére szektor specifikus, időszakos és a bér megosztás alsó végét érinti. Az idő múltával ezekben a szektorokban a növekvő profitabilitás új cégek megjelenéséhez vezet, amitől nő a munkaerő iránti kereslet és fokozatosan emeli a béreket.

Az EU belsőpiac projektje enyhítette vagy megszüntette az EU belső határainak ellenőrzését ellensúlyozva ezt a külső határok szigorúbb ellenőrzésével és egy új „határellenőrzés” rezsím bevezetésével, amely nagy mértékben szigorúbb vízum szabályozásra, valamint biztonsági ügyekben az EU és harmadik országok közötti határon átnyúló kooperációra támaszkodik. „Határország” helyettesíti fokozatosan a földrajzi „határvonalat”, ez pedig az EU országok szívébe hozta a "határt", ahol a bevándorlóktól elvárják, hogy bemutassák személyi okmányaikat a rendőrségnek vagy bevándorlási tisztviselőknél nyilvános helyeken, mint pl. vasút- vagy buszállomásokon, vagy közszolgáltatások pl. kórház és iskola igénybevételekor. A Sárközy kormány terve, hogy az EU-n kívülről Franciaországba bevándorlók családgyejesítéséhez bevezetik a DNA vizsgálatot, része és csomagja ennek a „határország” felfogásnak. Az EU-ba való belépés nehézségének növekedésével az illegális bevándorlás marad az egyetlen alternatíva, ami hozzájárul majd az embercsempészethez és emberkereskedelelemhez. Az illegális belépés nem akadály a foglalkoztatásnak ott, ahol a munkaerőpiacok szűkösek és azokban a szektorokban ahol a bennszülött munkaerő utánpótlás elégtelen. A bevándorlók, különösen az illegális bevándorlók, legtöbbször a piszkos, nehéz és veszélyes állásokat töltik be, amelyeket kevés bennszülött vállalna el. Őket eseti alapon bérelik fel, különösen ha nem rendelkeznek okmányokkal. Az ő bizonytalan feltételeik hozzájárulnak szuperkizsákmányolásukhoz.

A bevándorlási politikát sokkal inkább biztonsági, mint munkaerőpiaci vagy emberi jogi kérdésnek tekintik. Ezt a nézetet meg kell változtatni, ha a bevándorlási politikát az EU munkaerőpiaci igényeinek alapelvei szerint akarnánk kialakítani, elfogadva a bevándorlást a globlizáció fontos dimenziójának, a mozgás szabadságát, mint alapvető emberi jogot és a bevándorlók integrációját az

EU-ba. Rövid távon az EU országoknak szabályozni kellene az illegális bevándorlók státusát és állandó tartózkodást felajánlani a legális bevándoroltaknak. Ez kiküszöbölné az illegalitást és kárba vesző döntéseket, ugyanakkor segítené előmozdítani a bevándoroltak aktív részvételén alapuló integrációs politikát. Humanitárius alapokon a bevándoroltak közszolgáltatásokhoz, pl. egészségügyi ellátás vagy oktatás, való hozzáféréseinek korlátozását meg kell szüntetni. Közép- és hosszú távon meg kell kísérelni elmozdulni egy EU szerinti közös bevándorlási politika kialakítása felé a nemzetközi igazságosság, szolidaritás és a bevándorlók integrálása alapján, kiterjesztve az EU tagállamok engedményezésre, honosításra, család egyesítésre és munkaerőpiacra vonatkozó intézkedéseinek legjobb gyakorlata szerint.

2.5 Globális Európa – Fenyegető törekvések

Az EU szeret önmagáról olyan képet láttatni, hogy szociálisan teljes értékű politikákra törekszik nem csak Európán belül, hanem a világ többi részével való viszonyában is. A jelenlegi stratégiai kiadványok sora azt hangsúlyozza, hogy a mintegy 450 millió lakosával az EU most erő a világban, és ennek előnyét ki kell használni saját érdekeinek érvényesítésére. Az Európa Tanács elnökségének 2007 októberében készült dokumentuma szerint „az EU 27 tagállama utat kínál Európának, hogy kontinentális méretekben cselekedjen, kritikus tömegét és hatókörét fel kell használni a legnagyobb előnyére⁶ Ez a hatókör úgy tekinthető, mint az európai üzlet érdekeinek egyre erőteljesebb globális követelése, és – sokkal aggasztóbb módon – mint olyan politika, amely tervezi az EU haderejének növelését akár tengerentúli katonai műveletek végrehajtására.

Piacok nyitása. Az EU Lisszaboni Stratégiája, először 2000-ben nyilvánították ki, aztán 2005-ben újraindították, külső irányultsági növekedési stratégián alapul, amely azt állítja, hogy Európa teljes foglalkoztatottságot ér el a világ legversenyképesebb gazdaságává válásával. Ez az Európa vízió a világ exportjában való nagyobb részesedéséért más országokkal folyó versenyhez kötött, különösen a nagyobb értékű termékekre vonatkozóan, ezt még erőteljesebben megmagyarázták 2006 októberében egy új kereskedelem-stratégiai dokumentumban, ennek címe: *Globális Európa: versenyzés a világban*. A dokumentum szerint az Európai versenyképesség biztosításának egyik kulcs követelménye a nagyobb nyitottság és az úgynevezett „méltányos szabályok” az egyéb piacokon. Itt különösen kritikus a feljövőben levő nagyobb gazdaságok, kiemelkedően Kína, India és Brazília mint olyan országok, amelyek kombinálják a nagy növekedést az EU exporttal szembeni feleslegesen magas akadályokkal.

A más piacokhoz való hozzáférés érdekében az EU erőteljesen támogatja a Világkereskedelmi Szervezetet (WTO) és a dohai fordulóhoz kapcsolódó tárgyalásokat, és azt mondja, hogy hajlandó volt engedményekre az egyezsége jutás érdekében. Azonban a sokoldalú egyezmény szóbeli támogatása ellenére, amint világossá vált, hogy a dohai tárgyalások megfeneklettek, az EU elkezdte gyökeresen átállítani stratégiáját kétoldalú megállapodások biztosítására. Innen tekintve, tárgyalásokat kezdett a Szabad Kereskedelmi Megállapodások megkötésére a közép-amerikai országokkal, az Andoki Közösséggel, Koreával és Indiával. Ugyanakkor az EU tárgyalásokra törekszik a mediterrán országokkal egy sor megállapodásról, amelyek magukban foglalják a szolgáltatások és beruházás liberalizációját. Az ACP országokkal folyó kereskedelmi tárgyalások is végső fázisukban vannak és keményen sürgetik azokat, hogy elfogadják az úgynevezett Gazdasági Partnerségi Megállapodást (EPA) 2008 elejéig, a WTO által megszabott határidőre, amelyről már most látszik, hogy nem reális. Az EU – Afrika csúcs Lisszabonban 2007 decemberében elindítja az Európa-Afrika-Energia Társulást, ami az EU hagyományos energia érdekeire összpontosít nem pedig Afrika szükségleteire és egy energiaváltásra. Végül, az EU azon dolgozik, hogy élénkítse a transzatlanti párbeszédet az USA-val, bár EU – USA szabadkereskedelmi térséget kezdeményező tárgyalások valószínűsége jelenleg csekélynek látszik.

Beruházások fellendítése. Az EU az USA után a második legfontosabb forrása a külföldi közvetlen beruházásoknak. Ahogy a *Globális Európa* megfogalmazza: „a „fizikai jelenlét” megteremtése egy külső országban segíti az EU társaságoknak kihasználni az üzleti lehetőségeket, a kereskedelem alakulását előre láthatóvá teszi és megszilárdítja a vállalkozásról és annak származási országáról alkotott képet és elismertséget”.⁷ Azt követően, hogy az EU az USA-val együtt hiába

⁶ Európai Bizottság, *The European Interest: Succeeding in the age of globalization* (Az európai érdek: sikeresnek lenni a globalizáció korában), Büsszel, 2007. okt. 3., 3. old.

⁷ *Global Europe*, 8. old.

próbálkozott egy erősen liberalizált beruházási szabályrendszert elérni – először az OECD országok Multilaterális Beruházási Megállapodásán keresztül, aztán az úgy nevezett Szingapuri döntések részeként a WTO-nál –, most mindketten a kétoldalú külkereskedelmi egyezmények felé fordultak, mint olyan eszközöz, amely megnyitja a fejlődő országokat az ő közvetlen beruházásaik előtt. Eddig az EU külkereskedelmi megállapodást kötött Mexikóval, Csilével, Dél-Afrikával, Tunéziával, Marokkóval, Egyiptommal, Törökországgal és Libanonnal. Valamennyi megállapodás a szóban forgó fejlődő országok jelentős elkötelezettségét tartalmazza a közvetlen külföldi beruházások lényeges liberalizációjára gyakran az EU igen korlátozott engedményei ellenében.⁸

Az EU a kereskedelmi megállapodásokat nem csak a külföldi piacokhoz való hozzáférés bővülése útjának tekinti, hanem egy eszköznek, amelyik szavatolja az EU társaságok tulajdonjogait és megkönnyíti azok működését más országokban szabályozó körülmények létrehozásán keresztül, így kiküszöbölve kellemetlen szabályokat és rendelkezéseket. Ez a megközelítés kifejezetten arra irányul, hogy a partner országok politikai megfontolásainak terét szűkítse. A *Global Europe* meglehetősen nyíltsággal közli: „Az EU-nak stratégiai érdeke a versenypolitikákra vonatkozó nemzetközi szabályozás és együttműködés fejlesztésében annak biztosítása, hogy az EU cégek ne szenvedjenek el harmadik országban a helyi vállalatoktól túlzott alávetettséget vagy versenyellenes politikákat.”⁹ Ily módon politikai kezdeményezéseket, amelyek káros hatással lehetnek az EU társaságokra, megnyírbálták és minimum szinten tartották a nemzeti politika részvevőit kényszerzubonyban tartó kikötésekkel.

Ezt a megfontolást kifogásolni kell. Először, azon alapszik, hogy az EU érdekeit kritikátlanul azonosítja az EU székhelyű multinacionális társaságok érdekeivel. Másodszor, a fejlődő országokban történő befektetések gyakran együtt járnak a közszolgáltatások privatizációjával, ami a kereskedelmi logika és az árak emelkedésének bevezetéséhez vezet, ezáltal aláássa fontos eszközök újraelosztását. Harmadszor, párhuzamba állítva az amerikai kormány befektetési megközelítésével, az EU támogatja az egypólusú világ állandósítását ahelyett, hogy súlyával a többpólusú világ kifejlődése felé lendítené, amelyben Kína, India és más feljövőben levő gazdaságok egyre nagyobb szerepet játszanak majd a nemzetközi szabályok alakításában.

Gazdasági partnerségi megállapodások. Az EU nagy jelentőséget tulajdonít a fejlesztési együttműködéshez való hozzájárulásának. Mindazonáltal a *Globális Europe* azt mondja, hogy míg a kétoldalú megállapodások jól támogatják a fejlesztési célkitűzéseket, az EU kereskedelmi érdekeit kevésbé jól szolgálják. A kinyilvánítások ellenére, miszerint nem kereskedelmi napirend gazdasági partnerségi megállapodásokba burkolása folyik az afrikai, karibii és Csendes-óceáni országokkal történő tárgyalások során, de az EU törekszik az európai exportnak nyitottabb piacokat elérni, a fő különbség, hogy az ilyen megállapodások fejlesztési támogatás ígérését tartalmazzák mézes madzágként. Persze az EU is keményen tisztában van Európa nyersanyag import függőségével és az ezekhez való hozzájárítás szükségével. Az imperializmus klasszikus korszakát idéző módon Afrika valamiféle geo-stratégiai forróponttá vált, ahol az EU és az USA most Kínával is vetélkedik a stratégiai nyersanyagokhoz való hozzáférés biztosításában, általánosabban fogalmazva politikai-gazdasági befolyási övezet kialakításában.

Gazdasági és pénzügyi sebezhetőség. Az EU által szorgalmazott külső orientáltságú modell kulcs-gyengesége a nemzetközi gazdasági hanyatlásnak kitett fokozott sebezhetősége. A globális gazdaságot jelenleg az USA, a maga óriási mostani egyenleg hiányával, és az ázsiai exportőrök, akik állandóan növekvő mennyiségű dollárban nevesített vagyonra tesznek szert, közötti tengely hajtja. Azonban az USA nem kezelheti vég nélkül hiányát ebben a mértékben, és ha Kína folytatja hatalmas külföldi valuta tartalékainak átszervezését az további destabilizáló hatással lesz az amerikai gazdaságra. Európa – a világ más részeihez hasonlóan – sebezhető marad az amerikai igények csökkenése és a dollár gyengülése miatt.

Az EU gazdaságának sebezhetősége azzal a sebességgel került hangsúlyozásra, ahogy augusztus-szeptemberben kiderült az amerikai krízis átterjedt az európai pénzügyi intézményekre. Az EU felelős ezért, mert az amerikai stílusú deregulált piaci alapú pénzügyi rendszernek megteremtését támogató politikájával az európai pénzügyi intézményeket sebezhetővé tette az ilyen válságokkal szemben. A verseny kényszere bátorította az európai pénzügyi intézményeket, hogy kockázatosabb, magasabb hozamú tőkét fektessenek be megkísérelve elérni az amerikai stílusú nagyobb megtérülési

⁸ „Figyelmeztetés a jövőből: Hogyan ássák alá a szegény és gazdag országok közötti kereskedelmi és beruházási megállapodások a fejlődést” Oxfam Összefoglaló Beszámoló, 2007 március

⁹ Global Europe, 8. old.

arányt. Mindenesetre az EU most egy ciklikus külső kereslet csökkenéssel néz szembe, amint az amerikai növekedés lassul az észak-amerikai hitelpiacok szűkösebb voltának következtében. Ugyanakkor a kereslet valószínűleg csökken Európán belül is, ahogy a bankok reagálnak a válságra uralva a hazai hitel ellátást.

Mint az amerikai szövetségi bank a válságra reagálva csökkentette az irányadó kamatot, ez – előre látható módon – a dollár további gyengüléséhez vezetett. Az erre válaszoló euró érték emelkedés, a legmagasabb szintre bevezetése óta, rávilágít az EU árfolyampolitikájának szűkösségére. Ellentétben a japán kormánnyal, amelyik folyamatosan együttműködőbb nemzetközi megoldást keresett, az európai hatóságok megtagadták az árfolyampolitikáért viselt felelősséget, hagyták, hogy az árfolyamot a privát pénzügyi befektetők rövid távú számításai határozzák meg. Ebben a terjedelemben a politikai döntések képesek befolyásolni a befektetők számításait, az EU valójában hagyta, hogy az amerikai központi bank határozza meg az euró értékét.

Erősebb katonai ambíciók. A nagyobb gazdasági magabiztosságot követte az EU katonai kapacitásának erősítésével való törődés. Úgy tűnik, hogy ezek az ambíciók olyan napirenden alapulnak, amelyek tágabbak mint csupán a humanitárius és mentési feladatokban való részvétel, békefenntartás és válságkezelés, beleértve harcoló alakulatok bevetését a békefenntartás során. Egyik jele ennek Javier Solana híres előterjesztése, amelyet a Európai Tanács 2003-ban elfogadott. A globalizáció, érvel az előterjesztés, növelte Európa külső függőségét és sebezhetőségét a külföldi fenyegetésekkel szemben, mint amilyen a nukleáris gyarapodás, a terrorizmus és a „becsődölt országok”. Ebből arra a következtetésre jut, hogy: „az új fenyegetésekkel szemben az első védelmi vonal gyakran külföldön lesz.”¹⁰ Aztán amikor a politikai következtetésekre kerül sor, kijelenti: „Szükséges, hogy képesek legyünk cselekedni mielőtt a körülöttünk levő országok ránk rontatnak...Előzetes elkötelezettség komolyabb problémákat előzhet meg a jövőben”.

2.6 Túl kevés cselekvés a szavak mögött – Klíma- és energia-politikák

Egy közös európai energiastratégia szükségessége már az első olajválság idején 1973-ban nyilvánvalóvá vált, annak szükségessége, hogy az európai energiapolitikát együtt kell kezelni a klímastratégiával az pedig legkésőbb az 1992-ben Rio de Janeiróban a „világ-csúcstalálkozó” vált nyilvánvalóvá. Rio de Janeiróban az EU és nagyobb tagállamai kötelezettséget vállaltak a CO₂ kibocsátás csökkentésére – ezáltal közvetlen kapcsolatot teremtettek a klímapolitika és az energiapolitika között. Ezt azonban nem követte egyesített stratégia megfogalmazása és elfogadása. Az európai energiapolitika különböző maradt az egyes tagállamokban. Ezek európai dimenziója *de facto* összekeveredett az egységes piac projekttel azon neoliberais ígéretre alapítva, hogy a piacnyitás megoldja majd az összes problémát. Az európai energiapolitika fő tartalma ezért az energiapiacok megnyitása és gyakran az állami energiátársaságok privatizációja. Az orosz gázszállítások leállítására Ukrajnába és Fehéroroszországba, amelyek az EU ellátás tranzit országai, által okozott rövid válság után az európai intézmények ismét előálltak egy sor közös energiapolitikára vonatkozó kezdeményezéssel, mint pl. a Zöld Könyv 2006 márciusában vagy az európai energiatervezés 2006 áprilisában, azzal az elsődleges céllal, hogy biztosítsák az energiaellátást. Azonban az újra hangoztatott kijelentések és törekvések ellenére nem került elfogadásra világos és kötelező terv.

Mostanság az Európai Bizottság erőfeszítései azt célozzák, hogy elindítsanak egy közös és egyeztetett európai energiapolitikát, amelyet egy **„integrált energia és klímaváltozás csomag”** bemutatása eredményezett (2007 január). Ebben a dokumentumban számos projekt került bejelentésre: az *energia fogyasztók európai chartájának* készítése, a kulcsfontosságú energia projektek koordinátorainak találkozója, TEN-E útmutató kiadása, „célirányos nemzetközi párbeszéd” szervezése. A csomag akciót tartalmaz a társadalom felvilágosítására mint pl. egy megújuló energia kalauz kiadása vagy fenntartható energia hét szervezése. Azonban még mindig van egy központi ellentmondás még ezek között a korlátozott akciók között is: mivel a Bizottság a versenyképességet, az ellátás biztonságát és fenntarthatóságát egy kalap alá helyezi anélkül, hogy bármi utalás volna mi a teendő e célkitűzések közötti konfliktus esetén, súlyos tendencia, hogy a versenyképesség célkitűzés fogja uralni az összes konkrét döntést másodlagos szerepbe süllyesztve a másik két célkitűzést. Ez megfelel annak az észrevételnek, hogy az egyetlen terület, ahol a Bizottság valóban cselekszik, az a tagállamok alkalmazkodásának kikényszerítése a megtorlási eljárásban azokkal az államokkal szemben, amelyek elmulasztják energia piacuk „megfelelő” megnyitását.

¹⁰ Egy biztonságos Európa egy jobb világban, Brüsszel, 2003 december

Az Európai Tanács 2007. március 9-én alapvetően támogatta a Bizottság energia és klímaváltozás tárgyú javaslatait és a megegyezett egy cselekvési programban, amely 2009-re rendbe teszi az európai energiapolitikát. Azonban az előrelépések, amelyeket a következő területeken értek, kibúvókkal és határozatlanságokkal tarkított.

– *Üvegház hatású gázok csökkentése.* A megállapított kötelező cél az EU kibocsátásának 20%-os csökkentése 2020-ig, figyelmen kívül hagyva a poszt-Kyoto megállapodás nemzetközi tárgyalásain elért haladást és a kötelező 30%-os célkitűzést, amelyet előírányoztak arra az esetre, ha más iparosodott országok, beleértve az USA-t, hasonló lépéseket tesz. Ez nem került konkretizálásra, de legalább meghatározó egy mechanizmus tekintetében, miként lefordítandó egy általános elkötelezettség speciális feladatokra minden egyes tagország számára;

– *Megújuló energiák.* Ismét egy elfogadott kötelező cél, az EU teljes energiafogyasztásának 20%-a 2020-ra megújuló energiaforrásból kell származzon, beleértve a különleges elkötelezettséget, ami szerint kötelező (problémás) minimum cél minden egyes tagország számára, hogy a közlekedési üzemanyag felhasználás legalább 10%-a bio-üzemanyag kell legyen. – *Energihatékonyság:* viszonylag merész célkitűzés – az EU energiafogyasztásának 20%-os megtakarítása összemérve a 2020-as előirányzatokkal –, amit kötelezőként lefektettek. Aztán még egyedi bevezetendő javaslatok, amelyeket a Bizottság a következő évek folyamán kíván megvalósítani viszonylag korlátozott cselekvési területen, mint pl. nagyobb energia megtakarítás az irodai és utcai világításban.

Ugyanakkor a csúcs visszautasította a Bizottság javaslatait, amelyek a piacosság további fokozására vonatkoztak ezen a téren. Korlátozta magát annak aláhúzásával, hogy létező elkötelezettség, azaz a meglévő törvények „betűjének és szellemének teljes alkalmazása” elégséges „első lépésként” mielőtt további radikálisabb intézkedésekre sor kerülne.

Valójában van néhány pozitív eleme az EU energia és klíma stratégiájának, amelyek megérdemelnék, hogy erősen bővítsék és tovább javítsák azokat, különösen a hatékony energia felhasználás tekintetében. Igaz ez a valóban megújuló energiaforrások használatának bátorítására, valamint az energia-megtakarítást támogató és ösztönző politikákra.

Másrészt viszont a közlekedési szektorban az EU stratégiája a gépkocsik CO₂ kibocsátásának csökkentésére még mindig konzultációs eljárás állapotában van. Az EU Villamos és Gáz piacára vonatkozó harmadik törvénycsomag (2007 szeptember) még mindig kizárólag a piac nyitó „liberalizáció” körül forog.

Egy másik világosan negatív elem a fontos beruházások iránya, a veszélyes, illuzórikus és stratégiaiilag kontraproduktív variációk, amelyek nem kellene a fenntartható európai energia stratégiába tartozzanak – a nukleáris alternatíva (beleértve a fúziót is), a szén és a lignit választása és az első generációs biológiai tüzelőanyagok opciója.

– A nukleáris változat nem tekinthető fenntarthatónak. Az vagy a korlátozott uránium ellátáson alapul, amelyet maximálisan további negyven évre elegendőre becsülnek, vagy a plutónium ciklussal kapcsolatos, ami nem elválasztható az atomfegyver termeléstől – és nem mellékesen nincs megoldás a nagy kockázat és a néhány 10 000 éves hulladéktárolás problémáira.

– A szén és lignit variáns kevésbé evidens a nyilvános vitákban – a túlságosan is érzékelhető mellékhatásai miatt a klimatikus dimenzióban. Mégsem hagyták ki teljesen az európai energia keverékből, betudhatóan az ECCS-ből örökölt erős hagyományos helyzetének.

– A bio tüzelőanyagot erősen favorizálják az EU politikák, mind belső, mind nemzetközi fórumokon és kétoldalú megállapodásokban. Azonban ez nem előrelépés a fenntartható fejlődés irányába – az első generációs bio-tüzelőanyagoknak két fő hátránya van: az egyik, hogy nem klímaérzékenyek, ahogyan azt állítják, a másik pedig, hogy közvetlen versenyben vannak a termékeny termőtalajért az élelmiszer termeléssel, ezért fokozza a vidéki szegénységet és az élelmiszerhiányt az érintett területeken.

3. rész:

Stabilitás, szolidaritás és együttműködés – Alternatívák a gazdasági és szociális politikákra

Ebben a részben előadjuk javaslatainkat alternatív európai gazdasági és szociális politikákra kezdve az azonnali és középtávú intézkedésekkel a pénzügyi spekuláció visszaszorítására és a pénzügyi stabilitás helyreállítására. A teljes foglalkoztatásra, szolidaritásra és fenntarthatóságra irányuló politikák sora tartalmazza a közszolgáltatások erősítését és teljes elismerését mint az európai szociális modell második alappilléret, továbbá a makrogazdasági politikai eszközök sokkal

energikusabb alkalmazását a fenntartható fejlődés ösztönzésére. Speciális intézkedéseket javasolunk az EU-beli szegénység megszüntetésére és más lépéseket az energiahasználat szerkezetének megváltoztatására. A nemzetközi gazdasági kapcsolatokra tett javaslatainkban ajánljuk a békés együttműködés, a méltányos kereskedés és hatékony fejlesztési segítség korszakára történő áttérést.

3.1 A spekuláció és pénzügyi befektetői nyomás határai – Politikák a pénzügyi válságok ellen

A pénzügyi válságokkal foglalkozva a politikákat három szinten kell kifejteni. Elsőben, le kell vonni a tanulságokat a jelenlegi eseményekből és a konkrét mechanizmusokból, amelyek a folyó pénzügyi válságok kifejlődéséhez és nemzetközi elterjedésükhöz vezettek. A második szinten elő kell irányozzanak hatásköri és megelőző intézkedéseket a nemzetközi pénzügyi rendszer stabilizálására és központi intézményeinek demokratizálására. A harmadik szinten a nem-pénzügyi okokkal kell foglalkozzani, amelyek a pénzügyi rendszerben a kényszereket és visszatérő széteséseket előidézik.

Ami az *első szintet* illeti, a jelenlegi válság rámutatott, hogy az átláthatóság hiánya, a értékpapírosítás és a kölcsön-csomagokkal való kereskedés, erősen áttételes pénzügyi befektetések és az értékelő ügynökségek hibái hozzájárultak a kitoréséhez. Ezért az alábbi pénzügyipolitikai válaszlépéseket kell tenni:

- *A bankoktól és nem-bank pénzügyi intézetektől egyaránt* meg kell követelni, hogy teljes körű információt szolgáltatassanak a felügyeleti hatóságoknak elkötelezettségeikről és kockázatoknak kitettségükről.

- *A felügyeleti testületek* egymás kölcsönös tájékoztatását és *együttműködését* fokozni kell mind globális, mind európai szinten. Meggondolandó egy pénzügyi felügyeleti ügynökség felállítása európai szinten minden nemzetközi tevékenységgel foglalkozó pénzügyi intézetre vonatkozóan.

- *Az értékelő ügynökségeket* sokkal szigorúbb nyilvános ellenőrzés alá kell vetni. Különösen a jutalékból eredő érdekütközéseket kell kiküszöbölni, az értékelő ügynökség ne minősíthesse annak az intézetnek pénzügyi tevékenységét, amelyik egyébként finanszírozza ezt az ügynökséget. Elő kell irányozni független értékelő ügynökségek felállítását. Ezek finanszírozása a pénzügyi intézetek hozzájárulásaitól független alaptól kell történi.

- A kölcsönök értékpapírosítása és a *kölcsön-csomagokkal való kereskedés* az első helyen szerepel az eszközök sorában, amellyel megkerülhetők a tőke-követelmények és a kölcsönzési tevékenység túlterjeszhető a Bázeli szabályozás által meghatározott határokon. Ezeket vagy be kell tiltani vagy a felügyeleti ügynökségek hivatalos jóváhagyásától függővé kell tenni. A kockázat és a megfelelő tőke-követelmények minden esetre az eladó bank könyveiben kell maradjanak.

- A jelenlegi helyzetet jelentősen súlyosbította az *áttételezés kiterjedt* alkalmazása a kölcsön-csomagok vásárlására vagy más pénzügyi befektetésekre és átvételekre. Mindez egy olyan környezetben zajlott, amit nem a tőkehiány, hanem a tőke bősége jellemez és hozzájárult a pénzügyi piacokon a likviditás feleslegének fokozásához. Az ilyen technikákat szigorúan korlátozni kell, vagy törvényes határértéket szabva az áttételezés arányára vonatkozóan az igénybevevő oldalán, vagy sokkal nagyobb tőkekövetelményt szabva az ilyen kölcsönöket nyújtó bankok oldalán.

A *második szinten* a nemzetközi pénzügyi rendszer stabilitását elő kell mozdítani az alábbi intézkedésekkel:

- *Az offshore központokat* (OFC), mivel hatékony pénzügyi felügyelet hiányában különösen fenyegetőek a pénzügyi stabilitásra, sokkal nagyobb korlátozásokkal kell kezelni. Beletartoznak ebbe a körbe az országon belüli OFC-k, mint Delaware vagy a londoni City csakúgy mint az EU tagállamainak törvénykezési hatókörén kívüli területek OFC-i. Az utóbbi esetekben a politikának korlátoznia kell a nemzeti intézmények üzletelését ezekkel az OFC-ekkel.

- *A Nemzetközi Valutaalap*, amelyik több mint tíz éve folyamatosan legalitás válságban van, alaposan megreformálandó, hogy egy demokratikus pénzügyi szerkezet pillérjéül szolgáljon. Ehhez az Alapban a szavazati arányok új elosztása, új stabilitás és együttműködés irányultságú monetáris politika szükséges.

- Fontos lépés egy stabil pénzügyi rend felé a szabályos *valutaárfolyam menedzsment* kialakítása az USA, az EU, Japán, Kína, Brazília és számos más ország folyamatos együttműködésével. Az IMF fontos szerepet játszhatna egy ilyen árfolyam együttműködés segítségével és megfigyelésében. A rövid távú, az árfolyamokra szétziláló hatású valutaáramlásokra rugalmas valuta *tranzakciós adót* kell bevezetni.

A **harmadik szinten** a pénzügyi válság nem-pénzügyi gyökereivel kell foglalkozni, amelyek a jövedelmek megszilárdult újraelosztásában és a magánnyugdíjpénztárak terjedésében keresendő:

– A **jövedelem és gazdagság egyenlőbb elosztásának** politikái sok energiát és feszültséget oldanak fel a pénzügyi rendszerben. Amíg egy magasabb bérekért folyó politika alapvetően a szakszervezetek feladata, ilyen fentről lefelé irányuló újraelosztás a kormányok által is megszervezhető méltányos minimálbéreken és jövedelmeken keresztül, valamint a tőkejövedelmek, a társasági profitok és a magas személyi jövedelmek és gazdagság erőteljesebb megadóztatásán keresztül.

– A magánnyugdíjpénztárak terjedése és a fordulat az állami kiróvó-elosztó rendszerről a tőkealapú nyugdíjrendszerekre sok országban a fő okok egyike a profit-hajhászó pénzügyi vagyonok akkumulációjának. Mivel az ilyen magánnyugdíjalapok kevésbé megbízhatóak, kevésbé átfogóak és sokkal drágábbak mint a kiróvó-elosztó rendszer, további terjedésüket meg kell állítani, ahol csak lehetséges. A létező tőkealapú rendszerek ellenőrzését meg kell szigorítani. Különösen a Bizottság jelenlegi valamennyi tervét, ami a nyugdíjalapok befektetési szabályain lazítani akar és erőlteti, hogy a tagállamok ugyanígy tegyenek, szigorúan vissza kell utasítani. Ehelyett a nyugdíjalapok szabályait európai szinten úgy kell újrafogalmazni, hogy megtiltja bármely kockázatos pénzügyi eszköz igénybevételét.

Végül, a bankok privatizációja a kilencvenes években kiobbantotta a versenyt világos szabályok nélkül és ily módon hozzájárult a pénzügyi instabilitáshoz. Ezért fontos megtartani bizonyos alap állami pénzügyi intézeteket demokratikus irányítással, világos nemzeti, regionális és helyi szintű gazdasági és szociális küldetéssel.

3.2 A teljes foglalkoztatás, szolidaritás és fenntarthatóság politikái

3.2.1 A piacok egyeduralmának alternatívája – Erős és demokratikus közszolgáltatások

A jelenleg folyamatban levő deregulációs projektek nyomulását nem fogja megállítani vagy visszafordítani a Bizottság és a legtöbb tagország meggondolása és kritikus önvizsgálata. Folyamatos és növekvő tudatosság és ellenállás lesz szükséges a lényeg megőrzéséhez és új életre keltéséhez, nevezetesen a közszolgáltatások elérhetőségének és az állam részvételének növeléséhez, valamint az EU közszolgáltató szervezeteinek modernizálásához és demokratizálásához. A tapasztalat azt mutatja, hogy a helyi és regionális kezdeményezéseknek és mozgalmaknak döntő a fontossága a siker feltételeként. De szükséges cselekedni, mozgalmakat fejleszteni és alternatív javaslatokat tenni európai szinten is. Három megközelítés lehetséges: szektor-specifikus szabályozások, egy általános keret irányelv és új alapítású közszolgáltatások alapítása a verseny keretein kívül.

Szektor-specifikus megközelítések. Ez az elgondolás elfogadja a Bizottság szolgáltatás hálózatokra (telekommunikáció, áram, gáz, vasút stb.) vonatkozó megközelítését, amelyekhez az európai liberalizáció társította az „általános szolgáltatási kötelezettségek” megfogalmazását és kiróvását akár nemzeti, akár európai szintű törvénykezéssel. A már liberalizált szektorokra nézve ezek a kötelezettségek szorosabbá tehetők, az alkalmazásuk lehet szigorúbb és hatékonyan kikényszeríthetők. Azonban az a tapasztalat a hálózati szolgáltatásokkal, hogy nem ígéretesek és a kilátásaik még kevésbé azok. A pénzügyi befektetők erejének és dominanciájának növekedésével a privatizált társaságok azzal találják majd magukat szemközt, hogy egyre nehezebb kielégíteni a szolgáltatási kötelezettségeket. Ezért az európai szabályozás kiterjesztése új **hálózati szektorokra** reálisan nem ajánlható. Az alternatíva az állami hálózati szektorok és infrastruktúrák demokratikus újraszervezése volna. Más szektorokra vonatkozóan, mint pl. **az egészségügyi ellátás és szociális szolgáltatások**, a kérdés az, hogy szükséges-e ilyen EU egészére kiterjedő szabályozás és az milyen messze menjen. Az egészségügyi ellátás és a szociális szolgáltatások nagy többségükben olyan szolgáltatások, amelyeket helyileg nyújtanak és vesznek igénybe. A versenynek az egészségügyi ellátásba való bevezetése helyett (és ez más szociális szolgáltatásokra is vonatkozik) európai akciót kell indítani négy szinten:

– Az **első** és legfontosabb szint a kielégítően **magas szintű egészségügyi ellátás** elősegítése **minden egyes országban és régióban**. Minimum sztenderdek (pl. 10 000 lakóra jutó orvosok száma) kell meghatározni és EU segítséget kell adni ezek eléréséhez.

– A **második** megbízatás lenne annak biztosítása, hogy az „A” tagország lakója, aki a „B” országban van és a szükséges (alkalmilag vagy kórházban) orvosi ellátást a „B” országban kapja meg, akkor azt a lakóhelye szerinti ország feltételeinek megfelelően kapja.

– A **harmadik** perspektíva a szoros **együttműködés a határregiókban**.

– A *negyedik* ésszerű európai aktivitás az egészségügyben a már létező, a nagyon ritka betegségek kezelésére alakult európai referencia központok kiterjesztése és annak szavatolása, hogy ezeket valamennyi EU állampolgár igénybe veheti. Ebben az összefüggésben közös európai orvosi kutató központok is ajánlatosak.

Míg az első pontra vonatkozó európai aktivitások hiányoznak és azokkal energikusan foglalkozni kell, a 2, 3 és 4 pont szerint említettek létező ügyek az EU szabályozása (883/2004) alapján, ezeknek a további kiterjesztése és javítása volna szükséges.

Európai keret-irányelv az általános (gazdasági) érdekű szolgáltatásokra. Az Európai Szakszervezetek Kongresszusa (ETUC) és más civil társadalmi csoportok követelték az általános (gazdasági) érdekű szolgáltatásokra vonatkozó mindenre kiterjedő keret-irányelv beiktatását. Az ETUC 2007 tavaszán kampányt is indított „a mindenki számára hozzáférhető magas minőségű állami szolgáltatásokért”. Ezek mögött a kezdeményezések mögött álló koncepció üdvözlendő és erősen támogatandó. Határozott perspektívát jelent: a szabályozó követelmények elmozdulását a hálózati és infrastrukturális szolgáltatások minőségének és a foglalkoztatási feltételek javításának irányába. Itt a közösségi érdek és a belső piac összeegyeztetése lehetségesnek látszik bizonyos fókig – bár a létező törvény világos hierarchiája az utóbbinak kedvező.

Problémák akkor merülnek fel, amikor a nem-gazdasági szolgáltatásokhoz, mint pl. az egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz érünk. A jelenlegi Szerződés nem tartalmaz intézkedéseket az általános érdekű szolgáltatásokra, csak az általános érdekű *gazdasági* szolgáltatásokra vonatkozóan. A Reform Szerződésről folyó tárgyalások elmulasztották az alkalmat, hogy ezt az alkalmatlan és hiányos megközelítést kijavítsák. Ezért a kísérlet, hogy a közszolgáltatásokat integrálják a létező (és a jövőbeli Reform) Szerződésbe mindig a veszéllyel jár, hogy belső piaci hozzáférés és verseny szabályai által és annak alárendeltjeként válnak kiszolgáltatottá, és ezt a veszélyt az Európai Központi Bíróság döntései csak növelik.

Közszolgáltatások mint új pillérek az EU számára. Azért hogy a szociális szolgáltatásoknak jelentősebb helye legyen az európai szociális modellben a piac és verseny szabályainak alárendeltség nélkül, úgy látszik szükséges saját súlyuk szerinti önálló pilléreként kialakítani a magán vállalkozásoknak, piacnak és versenynek megfelelően azokkal azonosan fontosként. A legátfogóbb perspektíva az lenne, ha a közszolgáltatásokat – gazdaságiakat és nem-gazdaságiakat – , azokat, amelyeket a parlamentek és kormányok minden szinten (nemzeti, regionális, helyi) folytatott politikai tárgyalások során meghatároznak, kiemelnék a belső piac és verseny szabályozása alól és „közszolgálati szabályok” ernyője alá helyeznék. Bár a közszolgáltatás lényegében a tagállamok ügye bőséges tere marad az európai perspektívának, amely szükséges a nemzeti izolációhoz és sovinizmushoz való visszatérés elkerülésére és a kontinens szociális, gazdasági és kulturális lehetőségeiből való részesedéshez. Ilyen európai perspektívák lehetnek:

- növelt és javított határon átnyúló *együtműködés* létező közszolgáltatási rendszerek között, modell erre a már létező együtműködés az egészségügyi ellátásban,
- bizonyos *minimum sztenderdek* megfogalmazása a közszolgáltatásokra, különösen a szociális szolgáltatásokra, szegénységellenes stratégiákra, nyugdíjrendszerekre oktatásra stb., ez létrehozható a tagországok pénzügyi támogatásával, hogy teljesíteni tudják ezeket a sztenderdeket,
- széleskörű európai oktatási, kutatási és infrastrukturális projektek egyesített tervezése és megvalósítása, amelyeket a tagállamok, az európai költségvetés és EU kötvények finanszíroznak.

3.2.2 A makrogazdasági politikai eszközök aktívabb használata

Az EU mint egész és a legtöbb tagállam gazdasága erősen a hazai keresleten nyugszik. Ha ez gyenge, a gazdaságtól nem várható, hogy jobban teljesít. Ez az egyszerű tény elkerülni látszik a mostani európai politika formálók figyelmét. Ez nem csupán a politika hiányossága, ez politikai irányultság kérdése. Ahogy a bérek hányada a teljes jövedelmen belül esik, a profit emelkedik. Így aztán az EU politikai elitje által jobban kedvelt gyenge munkaerőpiac ellentéte az erős munkaerőpiacnak.

Az EuroMemorandum Csoport hosszú ideje érvel olyan makrogazdasági politikák mellett, amelyek előmozdítják a fenntartható fejlődést és a teljes foglalkoztatást. Az ilyen politikák az alábbi irányelveket és javaslatokat foglalják magukba:

– A **monetáris politikának** igazodnia kell és szoros kapcsolatban kell állnia a gazdasági és szociális politika teljes rendszerével, és demokratikusan elszámoltathatóvá kell válnia. Jelenlegi helyzetben az Európai Központi Banknak csökkentenie kellene a kamatlábat, hogy ösztönözze a

termelő beruházást és a foglalkoztatást, ugyanakkor erősíteni kellene a pénzügyi intézetek ellenőrzési rendszerét, hogy megelőzze a pusztán spekulatív és kockázatos pénzügyi magatartást.

– Az EU-nak el kellene fogadnia a **valuta árfolyam politika** (amiért végső fokon a Bizottság felelős) perspektíváját eszközként, hogy szabályozott módon kezelni lehessen a világra kiterjedő makrogazdasági egyensúlytalanságokat, amelyek az euró megerősödésének az elfogadásához vezettek a dollárral szemben és így a kínai renminbivel szemben is. Míg az egyoldalú lépések csak a legeslegutolsó mentőintézkedésnek tekinthetők és jelenleg nem ajánlhatók, az EU-nak komoly erőfeszítéseket kellene tennie, hogy együttműködő rendezésre jusson Kínával és az USA-val, hogy az árfolyamok jobban párhuzamba kerüljenek az alap-gazdasági viszonyokkal.

– A **fiskális politikát** 27 tagországon át irányító nagyon merev aritmetikai szabályokat meg kell szüntetni. A fiskális politikának kell igazodnia a gazdasági és szociális politika céljaihoz, azokat kell szolgálnia és nem fordítva. Jelen körülmények között ez fordulatot követel meg az adósság és deficitcsökkentés prioritásáról egy sokkal expanzívabb kurzusra, hogy az ellensúlyozza a pénzügyi válság európai gazdasági negatív hatásait. A tagországokat arra kell biztatni, hogy lépjenek fel állami beruházási programokkal jobb infrastruktúráért, ökológiai újjáalakításokért és javításokért, egészségügyi ellátásért és oktatásért speciális igényeiknek megfelelően. Az ilyen programokat ki kell egészíteni közös európai kutatási, fejlesztési és infrastrukturális projektekkel.

– Az **állami szektor** vissza kell kapja szerepét, mint a szociális jólét és a makrogazdasági stabilitás biztosítója. Azt persze feljavítani, modernizálni és átlátható, demokratikus módon újraformálni kell. A közszolgáltatások biztosítása több mint egy gazdasági intézkedés. Ez az a valami, ami összetartja az európai társadalmakat és szükséges pillére a gyakran idézett európai szociális modellnek. A jelenlegi körülmények között az EU-nak tartózkodnia kellene a kezdeményezésektől, hogy a közszolgáltatásokat liberalizálja és integrálja azokat a belső piac és a verseny kereteibe.

– A fenntartható növekedés és az erős közszolgáltatások élénkítésének **finanszírozásához** az EU-nak egyrészt véget kell vetnie az adóversenynek közös adóalap és adóminimum – a társasági profitokra (40% általában és 30% a szegényebb országokban), kamat és osztalék jövedelemre és tőkenyereségre – kidolgozásával. Másrészt az EU költségvetés szükséges növelését új, progresszív, egy főre jutó GDP alapon számított jövedélen és a pénzügyi tranzakciók adóztatásán keresztül kell finanszírozni. A recesszió ellenes intézkedések időleges többletköltségeit és a hosszú távú projektek finanszírozását kölcsönök útján kell megoldani, az EU szintjén ilyen kölcsönöket az Európai Beruházási Bank nyújthatna.

– A fenntartható fejlődés előmozdításának egyik nélkülözhetetlen eszköze az **egyéni munkaidő** lényeges **csökkentése**. Ez a célkitűzés bele kell kerüljön az európai foglalkoztatási irányelvekbe és a tagországok hagyományai és prioritásai szerint különböző formában kell alkalmazását megszervezni. Egyidejűleg biztosítani kell, hogy a munkaidő csökkentése nem szabad a munkakörülmények és a szociális juttatások romlásához vezessen.

– Szükséges a **szociális politika** felértékelése és az EU politika egészébe foglalása a saját jogán, nem pedig a Stabilitási Paktum és az Európai Központi Bank által lefektetett merev diktátumoknak alávetetten. A szociális politikának szerepe van a teljes makrogazdasági politika-keverékben is, amennyiben biztosítja a társadalmak gyengébb rétegeinek a szükséges eszközöket a megélhetéshez, így támogatva az egyéni fogyasztást mint az összesített kereslet fő összetevőjét. A szociális megszorításokat meg kell állítani és a szegénység és kirekesztés elleni harcra fordított kiadásokat növelni kell.

– Az EU kereskedelmi viszonyai a világ többi részével és különösen a szegényebb országokkal az integritás és valamennyi érintett partner jól-létének kölcsönös tiszteletben tartásán kell alapuljanak. Az ilyen viszonyok igazságosak és fejlesztés-barátok kell legyenek (lásd 3.3).

3.2.3 A „rugalmas-kizsákmányolás” vége – A teljes foglalkoztatás szorgalmazása „jó munkával”

Felhívjuk az Európai Tanácsot, hogy hagyjon fel a „rugalmas-biztonság napirenddel” és helyette kössön ki a „jó munka napirendnél”, amelyet a munkaügyi miniszterek 2007 január 19-i Berlinben tartott informális tanácskozásának következtetései tartalmaznak: „**JÓ MUNKA** jelenti a foglalkoztatotti jogokat és részvételt, a méltányos béreket, a biztonság és egészségvédelmet a munkában, valamint a családbarát munkaszervezést. Jó és méltányos munkakörülmények és kielégítő szociális védelem nélkülözhetetlen, hogy az Európai Uniót az állampolgárai elfogadják.” Üdvözljük ezt a felfogást és egyben javasoljuk annak bővítését. A „jó munka” napirendnek tartalmaznia kell az ILO munkaerő minimum sztenderdeket és – ezeken túlmenően –, célul kell kitűznie a szociális

fenntarthatóságot minden tekintetben. Ez megköveteli a munkakörülmények oly módon való alakítását, hogy a foglalkoztatás minősége javuljon, és hogy a megelőző és részvétel-orientált egészségügyi és biztonsági munkaszabályozások olyan környezetet teremtenek, amelyek képessé teszik a dolgozókat, hogy jó erőnlétben, egészségesek maradjanak munkás koruk alatt és azt követően. A „jó munka” napirend célja kell legyen a munkások személyiségének és hozzáértésének fejlesztése a javított részvételi jogok, az oktatáshoz, a továbboktatáshoz, tréninghez és az élethosszig tartó tanuláshoz való jogok alapján, valamint a kollektív együtdöntési jogok erősítése révén. Annak célja továbbá az egyenlő dolgozói jogok lényegén alapuló sztenderd foglalkoztatási viszony, a magas szintű állás- és foglalkoztatásvédelem és munkakörülmények, a sztrájk-, a kollektív akciók és kollektív alkuk joga, magas szintű szociális védelem és méltányos díjazás és a normának tekintett teljes munkaidős foglalkoztatás védelme és megújítása. Magában foglalja még a részmunkaidős foglalkoztatás normáinak meghatározását úgy, hogy csak indokolt és szociálisan védett részmunkaidős (heti 15-25 óra) alkalmazás legyen felajánlható azoknak, akik akarnak részmunkaidős munkát.

– A jó munka megfelelő *díjazást* követel meg („élhető bér”). Ezért az EU és tagállamai el kell kötelezzék magukat, hogy kiszorítják a bizonytalan foglalkoztatás összes formáját a folyó törekvések (munkahelyi juttatások, adó és biztonság megszakítás) megszüntetésével a határeseti atipikus foglalkoztatásokra vagy a alacsony bérű szektor foglalkoztatásaira. E célra eszköz lehet egy progresszíven emelkedő szociális biztonsági hozzájárulási (vagy adó) rendszer azon az alapon, hogy ’minél alacsonyabb a foglalkoztatási státusz (rövid idejű, gyenge kilátások, nagy kockázat), annál nagyobbak a hozzájárulások a szociális biztonsághoz’.

– Az áruk és szolgáltatások nyújtása belső piaci szabadságának eredményeként megnövekedett munkaerő mobilitás háttere ellen sürgősen szükség van egy *európai minimálbér politikára*. Egy ilyen politikának a célja, hogy megállítsa a szegény-szintű bérek terjedését, valamint kivédje a határon átnyúló bér-dömping veszélyét, mely jelenséggel szemben különösen az alacsony bérű szektor sérülékeny. Egy európai minimálbér politika ugyancsak haladna a férfi és női bérek különbségének csökkenése felé és javítaná a munka minőségét és termelékenységét. Végül, a makrogazdasági funkcióját tekintve, az európai minimálbér politika jelentősen hozzájárulna a magánkereslet stabilizálásához kiegyenlítőként szolgálva a deflációs tendenciák ellen. Javasoljuk, hogy az EU sürgesse a tagállamokat a nemzeti minimálbér bevezetésére, amely legalább az átlagbér mediánja 60%-ának megfelelő nagyságú.

– Ugyancsak sürgősen szükséges, hogy a munka-szervezetek és a *munkaidővel foglalkozó szervezetek* támogassák az alkalmazotti és magánélet összehangolását a nőkre és a férfiakra vonatkozóan. Az szükséges, hogy a munkaidővel foglalkozó szervezetek állást foglaljanak egy új európai munkaidő sztenderd projekt mellett, ami a teljes munkaidős foglalkoztatás munkaidejének csökkentését tűzi ki célul mindenki számára. Az EU-nak világos határt kell szabnia a maximális heti munkának az egész EU-ra kiterjedően (a jelenlegi heti 48 órától első lépésben heti 40 órára csökkenteni, megszüntetve a létező EU munkaidő irányelv minden jelenlegi derogációját és kikapuját), ami ösztökélést adna a tagállamoknak a munkaidő csökkentésére nemzeti szinten. Ami a az EU munkaidő irányelvének felülvizsgálatáról most folyó tárgyalásokat illeti, három követeléshez ragaszkodunk:

- a cikkelyeket, amelyek az irányelv szerint kivételeket biztosítanak egyedileg és szektor specifikusan a heti maximális munkaidő alól, teljesen törölni kell,
- az Európai Központi Bíróság eseti rendelkezéseit teljes mértékben alkalmazni kell és be kell építeni az irányelvbe (a munkahelyen töltött ügyeleti időt munkaidőnek kell tekinteni, a kárpótlásként adott pihenő időt a szolgálatban töltött idő után azonnal kell biztosítani),
- a létező irányelv garantált védelem szintjének bármilyen csökkentését meg kell akadályozni(ez főként az éves elszámolású rugalmas munkaórákra, az ügyeletben töltött „inaktív” időre stb. vonatkozik).

3.2.4 Minimális sztenderdek és európai támogatások – Szegénységellenes politikák

Az állandósult, sőt növekvő szegénység az EU-ban a viszonylag kedvező általános gazdasági fejlemények ellenére olyan skandalum, amellyel igen magas prioritású kihívásként kell foglalkozni. Természetesen a legfontosabb módja, hogy a szegénységen és a kirekesztésen felülkerekedjünk, a méltányos és jól fizető állások teremtése, párhuzamosan a magas színvonalú szociális szolgáltatások és minden szinten a megfelelő sztenderdű minimális jövedelem biztosításával.

Ezért a teljes foglalkoztatás makrogazdasági stratégiája az állami beruházás, a munkaidő csökkentés és az állami foglalkoztatás segítségével a hosszú távon megkerülhetetlen alapja a

szegénység leküzdésének az EU-ban. Egy ilyen stratégiának nem szabad kizárólag a sok állás teremtésére irányulnia, hanem azok minősége is cél kell legyen, a jelenlegi emelkedés az alacsony fizetésű bizonytalan munkafeltételek, a munka védelmének hiánya, a szándék ellenére kötött részmunkaidős szerződések stb., a fő okai a dolgozó szegények száma emelkedésének egy növekvő gazdasági környezetben. Az európai szegénységellenes politikák túl kell terjedjenek a részvényjuttatáson, a kinyilatkoztatásokon és felhívásokon és határt kell szabjanak a munkaviszonyok elbizonytalanításának és vissza kell szorítsák azt. Továbbá minden erőfeszítést meg kell tenni a munkaerőpiactól legmesszebb esők befogadására is (bevándoroltak, egyedüli szülők, fogyatékkal élők, hosszú ideje munkanélküliek), a foglalkoztatási politikák és a gyermekek, betegek, idősek részére szükséges gondoskodását őrző gondoskodási politikák összehangolására.

A szegénység kiirtását célzó politikai akaratnak tükröződnie kell az EU növekedésről és állásokról szóló stratégiájában (Lisszaboni Stratégia), következésképpen az Egyesített Irányelvekben, hogy formálódik ez a stratégia. Mi több, az EU-nak a munkaviszonyokra minimum sztenderdeket kell meghatároznia, ez tartalmazza a minimálbér megállapítást, a munkavédelmet, a maximális munkaidőt és ez ezekkel kapcsolatos intézkedéseket, csakúgy mint a minimum sztenderdeket a szociális jövedelemre és a magas szintű szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférésre. Az ilyen sztenderdek különbözőek lehetnek a különböző országokban a tagországok gazdasági fejlettségétől függően. Majdnem egységes egyetértés van abban, hogy a nagy arányú gyermekszegénység a legnagyobb gyalázatok egyike sok EU tagországban, rombolva a társadalom morális minőségét, a gazdasági és szociális jövőjét. Ugyanakkor néhány tagország, mint pl. Svédország és Dánia, bebizonyította, hogy lehetséges a gyermekszegénységet figyelemre méltóan alacsony szinten tartani. Túlmenve a csupán beszámolási gyakorlaton, az EU-nak szigorú célul kell meghatároznia minden tagállama számára, hogy látványosan csökkentse a gyermekszegénységet, szabjon minimum sztenderdeket és veszessen be tanácsadási segítői és szankcionáló mechanizmusokat e célkitűzés megvalósítására. A gyermekszegénység megszüntetésének megfigyelésére és kikényszerítésére szolgáló ilyen mechanizmusnak és más, kapcsolatos eszközöknek a szegénység elleni küzdelemben bizonyosan sokkal több értelme van mint az eddigi, a Stabilitási és Növekedési Egyezmény által elrendelt koordinációs mechanizmusnak.

Az idősek magas szegénységi aránya is olyan ügy, amelyre az EU-nak speciális figyelmet és cselekvést kell fordítani. Az időskorú szegénységgel szemben hatékony ellenintézkedés az általános garantált nyugdíj bevezetése azoknak, akiknek munkáséletük keresete oly kevés volt, hogy nem elegendő a szegénység elkerülésére. Az ahhoz szükséges forrásokat, hogy a tényleges nyugdíjak egy szegénységi szint fölé emelkedjenek, részben az állami költségvetésen át kellene finanszírozni a kirovó-elosztó rendszerhez, a tőke alapú rendszerhez pedig egy alapból kellene származzanak, amelyet a magánnyugdíjpénztárak hozzájárulásai tartanak fenn.

Túl a speciális intézkedéseken az EU általános politikája meg kellene követelje a tagállamoktól, hogy erősítsék a szegénységellenes politikáikat és minden egyes ország határozzon meg egy minimum összegű forrást, amely szükséges az egyének vagy háztartások független életviteléhez. Az ilyen sztenderdek nem lehetnének kisebbek mint az egyéni vagy háztartási jövedelmek statisztikai középértékének 60%-a és emelni kellene azokat összetartó módon. A minimum sztenderdeket nem csak a jövedelmekhez és pénzbeli juttatásokhoz kell viszonyítani, hanem tükrözniük kell a szükséges kiadások költségeit, olyanokat mint a lakhatás, élelem és szabad hozzáférés a szociális és kulturális szolgáltatások széles köréhez, amelyekből a szegénységet „gyakorló” emberek gyakran ki vannak zárva. A közjavakhoz való hozzájutást, mint pl. víz, energia stb. biztosítani kell.

A szegénységellenes politikák prioritását tükröznie kell az EU általános gazdasági és pénzügyi rendszerének és biztosan nem szabad azoknak ellenmondó legyen. Mivel a legtöbb szegénységellenes intézkedést a tagállamok kell alappal ellássanak, a költségvetéseiket ennek megfelelően kell kialakítani és intézkedniük kell arról, hogy a káros adóversenynek véget vessenek. Érdemes megjegyezni, hogy azoknak az EU országoknak, ahol a legalacsonyabb szintű a szegénység és különösen a gyermekszegénység, a legmagasabb arányú az adóbevétele. A szegénység elleni harc megnyerhető, azonban – bár az nem kizárólag pénz kérdése – pénzbe kerül. A kormányoknak fel kell készülniük, hogy ezt a tényt felismerjék és növeljék a szegénység elleni költségvetést ennek megfelelően.

EU szinten a szegénység ellenes politika nem kellene kizárólag abból álljon, hogy bátorítja és biztatja a tagországokat: váljanak aktívabbá. Javaslatunk szerint az EU-nak kellene és tudna csillapítani a szegénység egyént és társadalmat romboló hatásain pénzügyi transzferrel. Ezért megismételjük javaslatunkat, hogy az EU fizessen havi 20 eurót az Unió minden egyes, kb. 80 millió szegényének és ezt az összeget emelje évente 10 euróval, amíg az összeg eléri a 50 eurót. Ez az első évben 17,3 milliárd euróba kerülne, ennek és a következő években emelkedő összegek finanszírozása

az európai költségvetésben nélkülözhetőnek tűnik. Az ilyen viszonylag szolid szegénységellenes juttatás az EU-tól javítaná az EU-beli szegények életfeltételeit látható és érezhető módon, korlátozná a kirekesztést és lágyítaná az egyébként növekvő egyenlőtlenségeket az Unióban. Megértetné, hogy az EU nem az elitek projektje az elitekért, hanem törődik az összes ember jólétével.

3.2.5 Összpontosítás az energiatakarékosságra és megújuló energiákra – Klíma- és energia-politikák

Az EU és tagállamai egy alternatív belső stratégiája az energia és klíma politikák terén azzal kezdődhetne, hogy két prioritással foglalkozik: ambiciózus nyomulásba kellene kezdjen a megújuló energiaforrások területén, ezáltal biztosítva az EU számára az először mozdulók előnyeit, és nekilát az energiatakarékossági stratégiák intézkedéseinek, amelyek nem csökkentik az emberek jólétét. (vö. Euro Memo 2006). A hosszú távú perspektíva az kellene legyen, hogy az energia „bevitelt” a emberi igényeket kielégítő szintre csökkentjük, és azt teljes mértékben a megújuló energiaforrásokból, elsősorban napenergiából fedezzük.

Az európai kibocsátás-kereskedelmi rendszer javításától meg kellene követelni ezeknek a célkitűzéseknek az elérését. Ahhoz, hogy további időt nyerjünk ilyen stratégia alkalmazásához erdősítési programok Európában segítséget jelentenének. Az EU politikák belső alternatíváit össze kellene kapcsolni a megfelelő együttműködési – különösen Kelet-Európával (beleértve Oroszországot és a Káspi-régiót) és Afrikával – stratégia felé fordulással.

Ezen az alapon egy háromágú stratégiai megközelítés munkálható ki és alkalmazható az EU-n belül, amelyik kombinálja az energiatakarékosságot a megújuló energiaforrásokra és egy kibocsátási engedélykereskedelem javított, európai rendszerére való áttéréssel.

Az energiatakarékosságot azzal kellene kezdeni, hogy

- elkerüljük a szükségtelen szállításokat (a várostervezést a gépkocsi-mentes belvárosok irányába változtatjuk, kiemelten foglalkozunk a nemek közlekedési követelményeire, hogy elkerüljük a halmozott magánautó használatot, és emeljük a szállítás költségeit, hogy megelőzzük a beszerzési helyen elért csekély árkülönbséget);
- átállunk a kevésbé energia igényes szállítási módokra (beruházási programok az áruszállítás átállítására a közutakról a vasúti vagy vízi úti szállításra, korlátozzuk az autóforgalmat és sebességet a városi területeken, általában csökkentjük az átlagos sebességét és súlyát a gépkocsiknak, hogy nyerjünk az energiahatékonyságban és az üvegházhatású gázkibocsátásban);
- elkerüljük az energia pocsékolást (elosztó rendszerek, készletléti üzemmód, megszabadulunk a régebbi, energia pazarló készülékektől);
- felgyorsítjuk az alacsony energiaigényű lakhatást (beruházást támogató programok és adó ösztönzők azzal a fő célkitűzéssel, hogy feljavítsák a lakásállományt magasabb színvonalra);
- felgyorsítjuk a kis energiaigényű készülékek bevezetését az iparban és a háztartásokban (kutató/fejlesztő programok, adó ösztönzők, a legjobbhoz igazodás felfogás szerint).

A megújuló energiaforrásokra való átállás meggyorsítható azáltal, hogy

- támogatjuk a megújuló energiák bevezetését, prioritást adva ennek az összes állami közbeszerzésben (kötelezve minden állami szervet a klíma és energia célkitűzések érvényesítéséhez minőségi feltételekkel, különösen a biomasszákra) és azonnali ösztönzők megalkotásával az energia átalakító eszközök gyártására és használatára (állami beruházási programok és adóelőnyök egy új, valóban megújuló energiaforrásokon alapuló energiarendszer elemeinek bevezetésére),
- adóelőnyöket alkotunk (kombinálva a CO₂ kibocsátás és energia felhasználás adóztatását, csökkentve az ÁFÁ-ját azoknak a termékeknek, amelyeknek nagyon magas az energiahatékonysága és nagyon kicsi a klimatikus gázkibocsátása) és támogatásokat vezetünk be (különösen támogatva a valóban megújuló energiaforrások bevezetését, a megújuló forrásokból nyújtott energia ellátásra árgaranciát adva az átmeneti időszakokra) a megújuló energiák termelésére és használatára,
- adóhátrányokkal sújtjuk a fosszilis energiaforrásokat.

Az európai kibocsátási engedély kereskedelmet szigorúbban kell alkalmazni,

- az aukciókra bocsátott engedélyek és maximális mennyiségek csökkentésével,
- roppant ambiciózus csökkentési célkitűzésekkel, automatikusan csökkentve az évenként engedélyezett mennyiséget,
- a kereskedés szigorú korlátozásával az EU-n belül és a hasonló kereskedési rendszerű országokkal, valamint a megfigyelési mechanizmusok megerősítésével (Kaliforniához hasonlóan), bezárva az összes kiskaput a csökkentéseknek a fejlődő országokra való áthárítása előtt,

– az Európai Energiaügynökség által végzett szigorú felülvizsgálattal, amely képes ellenőrizni a célkitűzések megvalósítását és – ha szükséges – további szabályokat szabni.

Ezekhez az akciókhoz társulnia kell olyan programoknak, amelyek garantálják, hogy az EU valamennyi állampolgárának alapvető energiaigényét kielégítik, azért hogy a szociális szétszakadást vagy polarizációt mint mellékhatást elkerüljük. Azért, hogy az új tagállamok ne maradjanak le az ilyen közös stratégiáról, speciális programokat kell kidolgozni és megvalósítani önellátó kapacitásuk növelésére, amely összefér a fenntartható energiaellátások stratégiájával, azaz túljussanak a nukleáris energia és szén függőségükön feljavitva lehetőségeiket az energia takarékosagra és a megújuló energiaforrások használatának kiterjesztésére.

Egy ilyen stratégia megköveteli, hogy tudatosan beágyazódjék az európai energia és klímapolitikákba elmélyítve és hatékonyabbá téve az EU Fenntartható Fejlődés Stratégiájának gyakorlatba vételét (vö. Euro-Memo 2006).

3.3 Méltányos kereskedelem, fejlesztési segélyezés és békés viszonyok – Az EU globális kilátásai

Az alternatív külpolitikai célja az kell legyen, hogy elősegíti az alapjaiban történő áttérést egy fenntartható globális fejlődésre, amelyben a fejlődő országok tömeges szegénységének leküzdése a legnagyobb prioritású, és ahol a nemzetközi kapcsolatokat a kölcsönös érdekeken és a konfliktusok békés megvitátásán alapuló hosszú távú együttműködés vezérli. A Millenniumi Fejlesztési Célok megvalósítása kell a felelős külpolitika központi orientációja legyen a fejlődő országok viszonylatában. Tehát logikus lenne az összes tárgyalás felfüggesztése, amely nem ezen megegyezett célok szerint folyik. A következő jellegzetes javaslatok kívánják támogatni ezt a célt:

Kereskedelem. Azért, hogy csökkenjen Európa sebezhetősége egy amerikai hanyatlástól és az USA külső keresletének nagyobb átrendezése miatti hosszabbtávú kiesésétől, az EU-nak alapvetően át kell irányítani a makrogazdasági politika palettáját a belső kereslet élénkítésére. Ez nem csak az európai gazdasági fejlődés stabilizálását szolgálná, hanem hozzájárulna a globális makrogazdasági egyensúlytalanságok megszüntetéséhez is azon a módon, ami kiküszöböli a komoly rendszeres válságot.

Egy ilyen irányváltás részeként az EU-nak teljesen felül kell vizsgálnia agresszív kétoldalú kereskedelmi stratégiáját, mindenek előtt a feltörekvő és fejlődő országok viszonylatában. Ehelyett az EU-nak át kell állnia méltányos kereskedelmi programra. A kereskedelmi és fejlesztési politika ellentmondásos céljait ki kell küszöbölni kifejezetten figyelembe véve ezen az oldalon a kereskedelmi politikák szociális és különösen a nemi hatásait a fejlődő országokra, a következő intézkedéseket kellene tenni:

– Az EU kereskedelmi politikájának fenntarthatósági hatásbecsléseinek kifejezetten tartalmazniuk kell egy jelzőszám rendszert, ami felbecsüli a kereskedelmi politikák szociális hatásait és ez különös figyelmet kell szenteljen a kereskedelem nemi hatásaira, amennyiben az hatással van mind a fizetett, mind a nem fizetett munkaterületekre.

– Minden követelményt, ami a kevésbé fejlett országokban folytatott nemzeti politika komoly megszorítását eredményezné, vissza kell vonni. Alkalmazandó ez különösen a beruházási feltételek liberalizációjára, a szolgáltatások és kormány közbeszerzések piacának megnyitására és a szellemi termékek jogainak védelmére.

– Kevésbé fejlett országokkal a kereskedelmi viszonyt a nem-viszonosság alapelve kell vezérelje. A 'speciális és megkülönböztetett bánásmód' hatókörét megkurtították, most már csak kivételként kezelt kis számú terméket érint vámtarifa csökkentés, és hosszabb átmeneti időszakot enged a szabad piaci hozzáférés alkalmazásához. Ez ugyan elterítheti a kereskedelem liberalizációjának költségeit hosszabb periódusra, de nem járul hozzá a fenntartható fejlődés előmozdítására ezekben az országokban. Az EU-nak keresnie kell az eszközt a nem-viszonosság fenntartására a kevésbé fejlett országokkal folytatott kereskedelmi politikában *de facto* alapon, még akkor is ha az hivatalosan nem fér össze a WTO törvénnyel.

– A kétoldalú kereskedelmi egyezményekben különleges intézkedéseket kell bevezetni, hogy erősítsék az országok képességét az általános emberi jogok teljesítésére és előmozdítsák a környezeti és szociális minimum szttenderdeket. Az első lépés megtörtént az EU jelenleg átalakított GSP-Plus rendszerével, ami vámentesen hozzáférhetővé teszi a európai piacokat bizonyos országok számára, amelyek ratifikálták az egyezményeket az emberi és munkajogokról, a szabályozás és környezet védelméről. Sokkal kidolgozottabb rendszer megkönnyítené az átmenetet olyan megközelítéshez,

amelyik minimum sz tendereket alkalmaz. További lépés lenne egy megfelelő megfigyelő és ellenőrző rendszer felállítása, amelyik – megszegés esetén – szabályozott mechanizmust biztosít a konzultációra és mediációra, de amelyik – folytatólagos és súlyos megszegések esetén – a kereskedelmi szankciók alkalmazásának lehetőségét is tartalmazza.

– Az EU és ACP (afrikai, karibii és Csendes óceáni) országok között folyó tárgyalások határidejét meg kellene hosszabbítani, mert azok lehetetlen lesz befejezni 2008 január elsejére. Amíg ezek a tárgyalások folynak az EU-nak folytatnia kell az ACP országoknak adott kereskedelmi preferenciákat, amelyekről megegyeztek 2000-ben a Cotonou Megállapodás feltételei szerint.

– Sokkal általánosabban, a kétoldalú megállapodásokat, mint a gazdasági partnerségi megállapodások is, amelyek regionális alapon csoportokba osztják az országokat, meg kell szüntetni sokoldalú megállapodások javára, amelyekben közös alapot állítanak fel a viszonyok megvitatására valamennyi érintett országgal

Banki tevékenység és pénzpiacok. A banki tevékenység és pénzpiacok nemzetköziesedése előtérbe került az USA nem-elsődleges jelzálogkölcson válságának európai hatása miatt. A pénzügyi rendszer sérülékenysége ilyen válság hatására rávilágít arra az erősen deregulációs beállítottságra, amely a pénzügyi intézetek kitartó nyomásának eredményeként létrejött. A pénzpiacoknak a pénzügyi befektetők érdekei alárendeltségével szemben az alábbi alternatívákat kell célul tűzni:

– A pénzügyi befektetések kockázatait szabályozni kell pl. a magán részvény alapok és árfolyam kockázatai alapok áttételezésének korlátozásával, bevezetve a magasabb tőke követelményeket a banki befektetésekre az ilyen alapokba, és megtiltva vagy erősen korlátozva az értékpapírosítást és a bankkölcson eladást.

– A szociális biztosítás rendszereket meg kell védeni a pénzpiacok kockázataitól. Ahol az ilyen rendszerek nem állami kióvó-elosztó rendszerek, hanem tőke alapúak, a kapcsolatos befektetéseket el kell különíteni minden kockázatos befektetési holdingtól. A nyugdíjalapokat és biztosítást nem szabad engedni magán részvény vagy árfolyam kockázati alapba fektetni.

– Az alkalmazottakat és cégeket meg kell védeni attól, hogy rövid távú befektetők kihasználják és lerabolják őket. Ez megoldható a szavazati jog összekötésével egy minimális időtartamú részvénybirtoklással (pl. egy év) és a cég menedzsmentjében adott alkalmazotti jogok erősítésével

– Az állami pénzügyi forrásokat erősíteni kell, különösen a kis és közepes cégek számára.

– Állami fejlesztési bankokat kell alkalmazni a nemzeti és európai gazdasági politika irányainak támogatására és megvalósítására, nyilvánosan megvitatott és demokratikus politikai döntésekre alapozva. Ugyanakkor ezeket távol kell tartani attól, hogy kockázatos nemzetközi pénzügyi tranzakciókban elkötelezzék magukat. Az állami bankok nem lehetnének globális beruházási bankok vagy részvénykereskedők.

Az európai pénzügyi piac fenntartható alternatív megközelítésének minimuma egy olyan monetáris, fiskális és adópolitika, amely ösztönzi a foglalkoztatást és kivédi a pénzügyi eszközök felhalmozódását, amelyre nincsenek termelő beruházási lehetőségek.

Az euró. A jelenlegi nemzetközi monetáris rend előnyben részesíti a magán pénzügyi intézményeket, különösen a nagy bankokat, amelyek profitáltak az idegen valuták átutalásainak óriási üzletéből és az árfolyamok instabilitásából eredő különböző árfolyamnyereségekből. Az árfolyam instabilitásához kapcsolódó bizonytalanság negatív hatással van a kereskedelemre és a beruházásra, nem csak az európai gazdaságban, hanem a fejlődő országokban is. Az EU valutapolitikája az alábbi pontokat kellene magába foglalja:

– A Miniszterek Tanácsának komolyan kellene vennie felelősségét az árfolyampolitikában és fel kellene hagyjon a felfogással, hogy azzal takarózik, miszerint az árfolyam alakulását a piacra kel hagyni, az optimális eredményre fog vezetni.

– A valutapiacokon koordinált intervencióval kell fellépni a magánkereskedők büntetésére és annak megmutatására, hogy van veszteség kockázata egy valuta megtámadásának.

– Az EU-nak sürgősséggel kell forszíroznia egyeztetett sávhatárok megállapítását, amelyek korlátozzák a meghatározó valuták árfolyamainak mozgását.

– Az EU-nak törekednie kell támogatást felépíteni egy új nemzetközi monetáris rendszer megteremtéséhez, amely egy valóban nemzetközi valutatartalékon alapul.

Fenntarthatóság. Az EU külpolitikája nagyobb célkitűzéseinek egyike a világ egésze klímavédelméhez, különösen az üvegházhatású gáz kibocsátások csökkentéséhez való hozzájárulás. Ezt a célt egyrészt kötelező nemzetközi vállalások elérését célul kitűző nemzetközi tárgyalásokkal, másrészt megújuló energiaforrások kutatásának és az energiatakarékosság módszereinek nemzetközi támogatásával kell továbbvinni. A siker egyik kulcskérdése USA és Kína meggyőzése a hosszú távú

stabilizáció célul tűzésének szükségességéről és az üvegházhatású gázok kibocsátásának globális csökkentése mintegy 50%-os nagyságrendben 2050-ig. A gyorsan iparosodó országoknál az európai tárgyaló partnerek azt kellene célul tűzniük, hogy kibocsátás csökkentési kötelező vállalást érnek el anélkül, hogy maximális évi értéket határoznának meg egy-egy országra, hanem inkább egy-egy iparágazatra vonatkozóan mint pl. az acél- vagy a cementiparra. További cél kell legyen, hogy 2020-ig az energiaellátás minimum 30%-ának megújuló forrásból kell származnia, ami a klímabarát/energiatakarékos technológiák fejlesztését és terjesztését követeli meg. Ugyanakkor a legkevésbé fejlett országoknak nem kell majd semmiféle csökkentési vagy korlátozási vállalást tenniük, viszont segíteni kell azokat, hogy energiaigényüket megújuló energia útján elégítsék ki, és segíteni kell a klímaváltozáshoz való alkalmazkodásukat.

Az ilyen klíma-központú alternatív politikák kiterjeszthetők az energiapolitikára általában és a kereskedelmi politikára azáltal, hogy

- kiépítünk és fejlesztünk egy 'szándék koalíciót' a valódi megújuló energiaforrások kutatására és az energiatakarékos stratégiákra (hatékonyság és elegendőség);
- hosszú távú közös stratégiákat vitatunk meg a klíma, az energia és a technológiacsere kérdésekben a nagy feltörekvő országokkal (Kína, India, Dél-Afrika, Brazília), valamint a partner országcsoporttal (ACP);
- az EU és OPEC országok közti témához kötött dialógust konstruktív részvételi folyamattá fejlesztjük a globális energia és klímapolitika minden dimenziójában;
- az európai szomszédság politikába bevezetjük az energia és klímastratégiai együttműködést erős elemként azzal, hogy a Szomszédsági Megállapodások valamennyi tárgyalásának kötelező fejezetévé tesszük.

Fejlődés. Az EU politikájának sugallnia kell a gazdag fejlett országok számára annak kívánatosságát, hogy fogadjanak el messze-tekintő felfogást az alulfejlettséggel szemben, korlátot szabva rövid távú profitjaiknak a gazdag és szegény országok között egyre szélesedő szakadék leküzdése érdekében globális méretekben. A fejlesztési együttműködés irányt mutató alapelve annak világos elismerése kell legyen, hogy minden egyes ország joga fejlődésének módozatát meghatározni. Főleg nem szabadna az EU-nak olyan feltételeket állítania, amelyben elsődlegesen az ő ideológiája és az európai üzleti érdekek tükröződnek sokkal inkább, mint maguknak a fejlődő országoknak az érdekei. Ezen a végen az alábbi politikák lennének támogathatók:

- A támogatás sokoldalú kell legyen. Az 1960-as évekre visszanyúló tárgyalások ellenére, a jelenlegi szabályok nem vonatkoznak a tagállamok kétoldalú támogatására. Legfőbb ideje, hogy az összes kétoldalú és sokoldalú támogatás teljes mértékben törölje azt a kötelezettséget, hogy árut és szolgáltatást kell vásárolni a nyújtó országtól.
- Az EU-nak nyomást kellene kifejtenie a WTO szabályok helyesbítésére, hogy helyreálljanak a nem-viszonossági preferenciák a legszegényebb ACP országok számára. A kereskedelmi egyezmények meg kellene engedjék az ACP országoknak a hazai és regionális piacaik védelmét azért, hogy megkönnyítsék „infáns-iparuk” támogatását.
- Az EU-nak törekednie kell egy hatékony rendszer lefektetésére, amely biztosítja, hogy a fejlődő országokat nem teszi tönkre kereskedésük feltételrendszere. Ez különösen fontos a legszegényebb afrikai országok esetében. Itt a Stablex és a Sysmin sémák, amelyek az 1970-es években működtek, értékelhető alapot nyújtanak ehhez¹¹. Egy ilyen rendszerrel szemben fontos követelmény, hogy biztosítsa az országoknak export jövedelmeik automatikus stabilizálásának támogatását.
- A közös mezőgazdasági politika ki kell terjedjen az ACP országok mezőgazdasági termékeinek teljes és szabad hozzáférésére az EU piacokhoz.

Biztonság. Az EU politikájának vezérlő alapelve kell legyen az ENSZ erősítésének támogatás és saját döntéshozó rendszerének demokratizálása. Az ENSZ elsődleges céljainak egyike az emberi jogok és az egyének alapvető szabadságának egyetemes elismerése világszerte. Ebben az összefüggésben kevés ügynek van nagyobb fontossága mint a büntetlenség elleni harcnak és a békéért, igazságosságért és emberi jogokért való küzdelemnek a mai világ konfliktusos helyzetében. Ezért az, hogy az ENSZ 1998-ban létrehozta a Nemzetközi Büntető Bíróságot (ICC), meghatározó előrelépés. Az EU-nak törekednie kell az ICC hatásköre kiterjesztésének forszírozására azokra az országokra, amelyek nem ratifikálták azt, elsősorban az Egyesült Államokra, ami most mentesülhet a Bíróság döntéseitől.

¹¹ A Stabex és a Sysmin mozaikszavak ('System for the Stabilisation of Export Earnings') 'Rendszer az export keresmények stabilizálására' és ('System for Stabilising Minerals') 'Rendszer az ásványtermékek stabilizálására'.

3.4 Demokratikus alkotmány az EU-nak

A „Reform Szerződés” nem mozdítja elő „az európai integráció véglegesítését”. Az bátorít egy különböző sebességű és változó geometriájú Európai Uniót, de nem egy mélyülő integrációt a tagállamain át. Tehát az európai integrációs projektre egészében változatlanul rávetül a Maastricht utáni legitimációs válság szelleme. Ami uralkodik az a neoliberais politika szabta Szerződésen alapuló piaci erők elszabadulásának folytatása elősegítve a fokozódó versenyt, a „versengés a padlóig” helyzetet az EU belső piacán.

Az EuroMemorandum csoport korábbi memorandumaiban kiállt egy összefogó európai szociális modell mellett, ami a szolidaritáson, az egyenlőségen és a fenntartható fejlődésért való törekvésen alapul. Mi védjük az „Alkotmány” fogalmát, de hangsúlyoztuk, hogy egy megfelelő alkotmány csak az Unió bizonyos alapvető elveit, a fundamentális jogokat, valamint intézményeinek és eljárásainak mélyen demokratikus formáját tudja megfogalmazni. Csak olyan „alkotmány” mozdítaná elő az Európai Szociális Modellt, amelyik teret enged a fejlesztésnek, a politikai többség és az Unió gazdasági rendjét alakító irányok változásának, és amelyik a következő lényegi elemekre épül; ezeket széleskörű politikai megvitatásnak kell alávetni:

- **teljes foglalkoztatottság** méltányos munkafeltételekkel és a független életvezetéshez elegendő bérekkel és fizetésekkel,
- az **állami javak védelme** és magas minőségű közszolgáltatások és általános érdekű szociokulturális szolgáltatások biztosítása,
- **szociális jólét** mint garancia, hogy senki nincs kitéve az elszegényedésnek és kirekesztésnek,
- **társadalmi egyenlőség**, azaz nincs diszkrimináció és túlságos egyenlőtlenség jövedelemben, vagyonban vagy a közjavakhoz és lehetőségekhez való hozzáférésben,
- **ökológiai fenntarthatóság** mint az egyéni és társadalmi élet természeti alapjának megőrzése,
- **együttműködő és kiegyensúlyozott nemzetközi viszonyok és hatékony fejlesztési támogatás** mint a hosszú távú előfeltétele a békének és politikai stabilitásnak.

Az ezeken az alapelveken alapuló alkotmány tervezetet Uniószerte széleskörű politikai megvitatást követően demokratikus teljes-európai népszavazás alá kell vetni. Ez tenné elkerülhetővé, hogy az európai emberek nemet mondanak majd a Reform Szerződés feltörekvő elit projektjére, amelyet nézetünk szerint erőteljesen ellenezni kell.